

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Eva Eres

**NIKOTIINIPATJADE LEGALISEERIMISE MÕJU
ILLEGAALSELE HUULETUBAKA TURULE**

Lõputöö

Juhendaja: Maris Paat, MA

Kaasjuhendaja: Indrek Saar, PhD

Tallinn 2021

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2021
<p>Töö pealkiri võõrkeeles: Nikotiinipatjade legaliseerimise mõju illegaalsele huuletubaka turule</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Impact of Legalization of Nicotine Pouches on the Snus Black Market</p> <p><i>Lõputöö, mis koosneb 52-st leheküljest on kirjutatud eesti keeles. Lõputöö sisaldab inglisekeelset resümeed. Lõputöös on kasutatud kokku 71 erinevat allikat. Andmete illustreerimiseks on kasutatud 3 tabelit ja 6 joonist.</i></p> <p><i>Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada huuletubaka illegaalse turu peamised osalised ja toimimise mehhanismid peale nikotiinipatjade legaliseerimist Eestis. Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Analüüsida teoreetiliste allikate põhjal huuletubaka legaalsel ja illegaalsel turgu, nende tarneahelat ja legaliseerimise mõjumehhanismi.</i> • <i>Analüüsida illegaalse huuletubaka turu müügikoguseid ja MTA statistika põhjal illegaalsete huuletubaka avastatud rikkumisi aastatel 2017-2020.</i> • <i>Analüüsida ekspertide arvamusi illegaalse huuletubaka turul toimunud muutuste kohta peale nikotiinipatjade legaliseerimist.</i> • <i>Analüüsida suurimaid huuletubaka tarneahelaskeeme.</i> • <i>Sünteesida teoreetilisi lähtekohti ja empiirilise uuringu tulemusi ning teha järeldusi salaturul toimunud muutuste kohta.</i> <p><i>Peale nikotiinipatjade legaliseerimist hakkas rikkumiste arv järjest langema ehk aastatel 2019 ja 2020 vähenes käitlemiseks mittelubatud huuletubaka konfiskeeritud kogus 4,4% ja 52, 2% võrra. Sellest võib järeldada, et nikotiinipatjade legaliseerimine seadusliku turu loomise kaudu oli efektiivne valik, sest legaalsed tarded said turukonkurentsi kaudu illegaalsel turul märkimisväärselt vähendada.</i></p> 	
Võtmesõnad: <i>nikotiinipadjad, huuletubakas, salaturg, illegaalne müük, legaliseerimine, tarneahel,</i>	
Võõrkeelsed võtmesõnad: <i>nicotine pouches, snus, black market, illicit trade, legalization, supply chain</i>	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Eva Eres</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paber kandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Maris Paat	(allkirjastatud digitaalselt)
Kaasjuhendaja: Indrek Saar	(allkirjastatud digitaalselt)
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	(allkirjastatud digitaalselt)

SISUKORD

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. TUBAKATOODETE SALATURG	8
1.1. Tubakatoode käsitlemiskeskond.....	8
1.2. Tubakatoode tarneahel	13
1.3. Illegaalse turu vastu võitlemise meetodid	16
2. NIKOTIINIPATJADE LEGALISEERIMISE MÕJUD EESTIS	21
2.1. Metoodika ja valim	21
2.2. Illegaalne huuletubaka turg Eestis	25
2.3. Huuletubaka tarneskeemid	28
2.4. Intervjuude tulemused	32
2.5. Järeldused ja soovitused	38
KOKKUVÕTE	41
SUMMARY	43
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	44
Lisa 1. Ekspertintervjuude küsimused.....	52

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU

ATKEAS- Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus

EL- Euroopa Liit

KarS- Karistusseadustik

MTA- Maksu- ja Tolliamet

Nikotiinipadjad- tubakavaba huuletubakas ehk valge *snus*

RekS- Reklaamiseadus

Snus- suistuvaba tubakatoode ehk huuletubakas, *snus*, mokatubakas, tups

TOTS- Tollijärelevalve teabesüsteem

TubS- Tubakaseadus

UO- Uurimisosakond

WHO (*World Health Organization*)- Mailmaa Terviseorganisatsioon

WHO FCTC protokoll (*WHO Framework Convention on Tobacco Control*)- (The Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products)- Maailma Terviseorganisatsiooni ebaseadusliku tubakatoodete müügi piiramise raamkonventsiooni protokoll.

WTO (*World Trade Organization*)- Maailma Kaubandusorganisatsioon

SISSEJUHATUS

Kaubanduse globaliseerumine on toonud kaasa nii kasu kui ka kahju – ühest küljest on tänuväärne, et globaliseerumine on pannud arenema näiteks rahvusvahelise kaubanduse koos tehnoloogia- ja transpordivaldkonnaga, samas teisalt soodustab seesama globaliseerumine ka võltsingute ja salakauba kiiret levikut. Tubakaturgu peetakse ühiskonnas traditsiooniliselt üheks konservatiivsemaks, isegi kriis mõjutab teda vähe. Lisaks legaalsele tubakaturule on olemas ka illegaalne turg. Illegaalne tubakaturg toimib tänapäeval nagu legaalne turg – pakkumise ja nõudluse ajendil. Ebaseaduslik tubakakaubandus tekitab samas korvamatut kahju kõikidele ühiskonna sfääridele. Selleks, et teada saada, kuidas ebaseadusliku tubakakaubandusega toime tulla, on vaja muuhulgas mõista, kuidas see turg toimib ning kuidas on üles ehitatud ebaseaduslik tarneahel; ahela osaliste kindlakstegemine aga on omakorda ebaseadusliku kaubanduse vastase võitluse lahutamatu osa.

Lõputöö teema on aktuaalne, kuna Eesti legaalsele tubakaturule on tulnud huuletubaka alternatiiv – nikotiinipadjad ehk tubakavaba huuletubakas. Suitsuvabade tubakatoodete tarbimine on muutunud ühiskonnas populaarseks ning seda tarbib Eestis 3,3% elanikkonnast ehk umbes 44 000 inimest vanuses 16-64 (Tervise Arengu Instituut, 2018, lk 69). Tubakadirektiivi 2014/40/EL vastuvõtmine andis Riigikogule võimaluse seadustada nikotiinipadjade müük ka Eestis ning selle tulemusena laekub nikotiinipadjade müügist kogutud aktsiis nüüd riigieelarvesse (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/40/EL; Rahandusministeerium, 2020a).

Teema on uudne, sest varasemates võõrkeelsetes teadustöodes on tubakaturgu uuritud enamasti sigaretituru kaudu (Balwicki, *et.al*, 2020; Joossens & Raw, 2008; Sou & Preece, 2013). Varasemalt on Sisekaitseakadeemias kirjutanud lõputöö Adamberg (2018), kes analüüsis alternatiivsete tubakatoodete aktsiisi mõju nõudluse poole pealt ning Rüütli (2020), kes hindas tubakatoodete jälgimis- ja tuvastamissüsteemi kasutusele võtmise mõju tubaka salaturule Eestis. Tartu Ülikooli magistritöös profileeriti (Rudissaar, 2013) kohtulikult karistatud salasigaretide käitlejaid. Nikotiinipadjad on Eesti legaalsel turul jõudnud olla vähest aega ning seetõttu pole eraldi uuritud, kas ja kuidas nende legaliseerimine illegaalset huuletubakaturgu ja tarneahelaid on mõjutanud.

Legaliseerimine ei pruugi salaturu mahtu vähendada. Palju on uuritud legaliseerimise mõjumehhanismi marihuaana, prostitutsiooni ja relvade näitel ning on jõutud järeldusele, et varem keelatud toodete ja teenuste legaliseerimine ei õigustanud ootusi: hinnad on tõusnud, must turg püsib ning juriidilised takistused takistavad ettevõtluse arengut (Cho, *et.al.*, 2013 pp. 75-76; Salcedo-Albarán & Santos, 2017, pp. 13-15; Song, 2019, pp. 31-32). Ka Eestis müüakse jätkuvalt huuletubakat, millelt aktsiis maksmata ning seda tehakse anonüümselt läbi sotsiaalmeedia. Seetõttu on raske ka jälgida, tuvastada ja selgeks teha, kes on selle tarnijad ning millised on riiki toimetamise tarneviisid, kuid salakaubanduse tõkestamiseks on nende aspektide kindlakstegemine vältimatult vajalik. Selleks, et tuvastada, kas illegaalsel huuletubaka turul on peale nikotiinipatjade legaliseerimist toimunud muutusi, tuleb analüüsida illegaalset tubakaturgu ning vaadelda seni teadaolevaid tarneahelaid. Viimasest tulenevalt formuleeritakse uurimisprobleem küsimusena, kas alternatiivsete tubakatoodete legaalne turuletulek on mõjutanud ja muutnud illegaalse turu aktiivsust ja tarneahelaid.

Lõputöö uurimisküsimused on järgmised:

1. Kas ja millised muutused on toimunud illegaalsete tubakatoodete turul osalejate hulgas peale nikotiinipatjade legaliseerimist?
2. Kas ja millises suunas on muutunud illegaalsete tubakatoodete müügikogused peale 01.07.2019?
3. Kas ja millised muutused on toimunud illegaalsete tubakatoodete transpordikanalites?

Töö lõppeesmärgiks on välja selgitada huuletubaka illegaalse turu toimimise mehhanismid ja muutused selles peale nikotiinipatjade legaliseerimist Eestis.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Analüüsida teoreetiliste allikate põhjal huuletubaka legaalset ja illegaalset turgu, nende tarneahelat ja legaliseerimise mõju.
2. Analüüsida illegaalse huuletubaka turu müügikoguseid ja MTA statistika põhjal illegaalsete huuletubaka avastatud rikkumisi aastatel 2017-2020.
3. Analüüsida ekspertide arvamusi illegaalsel huuletubakaturul toimunud muutuste kohta peale nikotiinipatjade legaliseerimist.
4. Analüüsida suurimaid huuletubaka tarneahelaskeeme.

5. Sünteesida teoreetilisi lähtekohti ja empiirilise uuringu tulemusi ning teha järeldotsi salaturul toimunud muutuste kohta.

Käesolevas lõputöös on tegemist empiirilise uuringuga, milles kasutatakse nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset lähenemist. Kvalitatiivse ja kvantitatiivse meetodi kasutamist ühes uuringus nimetatakse kombineeritud meetodiks, kus ühendatakse kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete lähenemisviise, et mõista laiemat eesmärki (Schoonenboom & Johnson, 2017, p. 108). Uurimisstrateegiaks on juhtumiuuring, mis puudutab legaliseerimise fenomeni illegaalse huuletubaka tarneahela vaatenurgast. Andmete kogumiste meetoditeks on vaatlus, statistika, dokumendianalüüs ja poolstruktureeritud ekspertintervjuud. Suitsuvabade tubakatoode salakaubanduse ning avastatud rikkumiste seose paremaks mõistmiseks oli vajalik kvantitatiivne analüüs müügikogustest. Dokumendianalüüsi raames kasutatakse mahukat kohtutoimikut illegaalse huuletubaka tarneahela analüüsiks. Poolstruktureeritud ekspertintervjuu puhul kasutatakse eesmärgistatud valimit (Palinkas, *et.al*, 2015, p. 535). Valimisse kaasatakse erinevatest valdkondadest eksperte, kes puutuvad erineval määral huuletubaka tarneahelaga. Intervjuudega kogutakse andmeid ekspertide hinnangute huuletubaka tarneahela muudatuste kohta.

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk jaguneb kolmeks alapeatükis ja teine peatükk jaguneb neljaks alapeatükiks. Esimese peatüki esimeses alapeatükis keskendutakse illegaalsele turule üldiselt ja selle toimimisele ja eripäradele võrreldes legaalse turuga. Teises alapeatükis antakse ülevaade huuletubaka tarneahelast. Kolmandas alapeatükis tuuakse välja illegaalse tubakaturu vastu võitlemise meetodid ning kaalutakse erinevaid seadusandlikke lahendusi. Teise peatüki esimeses alapeatükis kirjeldatakse uurimismetoodikat ja valimit. Teises alapeatükis antakse ülevaade illegaalse huuletubaka turust Eestis ning tuuakse välja ka illegaalse huuletubaka müümisega avastatud rikkumised aastatel 2017-2020. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse kohtutoimikut ning esitatakse ebaseadusliku huuletubaka tarneahela mudelid. Viimases alapeatükis võetakse kokku intervjuudest saadud tulemused ning esitatakse analüüs müüdava huuletubaka turul toimunud muudatustest peale nikotiinipatjade legaliseerimist Eestis.

1. TUBAKATOODETE SALATURG

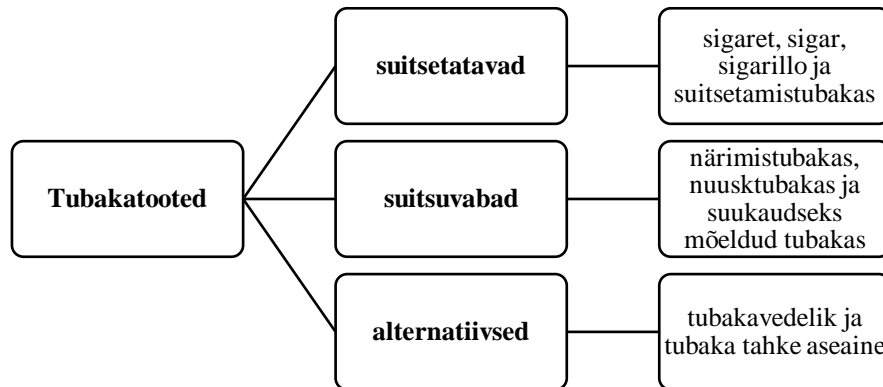
1.1. Tubakatoode k itlemiskeskond

Kaasaegses ühiskonnas on turul suur roll. Igal sammul toimub teenuste ja kaupade ost-m uik. Vajadus m one toote järele tähendab soovi omada kaupa. Nõudlus eeldab lisaks soovile ka võimalust seda soetada turult olemasolevate hindadega. Antud peatükis tutvustab autor huuletubakat ja nikotiinipatju ning nendega seonduvat seadusandlust. Kuna piir legaalse ja illegaalse turu vahel on väga õhuke, siis antakse ülevaade mõlemast turust, muuhulgas tuues välja nende sarnasused ja eripärad.

Kaubandus ja areng käivad käsikäes. Alates WTO loomisest 1995. aastal on piiriülene kaubandus enam kui kolmekordistunud, tuues vaesusest välja rohkem inimesi kui kunagi varem. Rahvusvahelise kaubanduse laienemisel on aga unustatud varjuk lg, nimelt ebaseadusliku kaubanduse plahvatus. (Black Market Watch, 2015, p. 4) WHO FCTC protokollis artikkel 1 punkt 6 kohaselt tähendab ebaseaduslik kaubandus „*seadusega keelatud tegevust, mis on seotud tootmise, saatmise, vastuvõtmise, valdamise, levitamise, m uimise või ostmisega, sealhulgas igasugune tegevus või tegevus, mis on kavandatud sellise tegevuse hõlbustamiseks*“ (World Health Organization, 2003).

Ebaseaduslik kaubandus ehk illegaalne m uik on üks levinumaid rikkumisi, mis hõlmab nii kõrge kui ka madala sissetulekuga riike (Allen, 2012, p. 121). Inimkonnas on alati eksisteerinud p uud seadustest ja piirangutest m oda minna, mistõttu aja jooksul kujunes välja mõiste salaturg. Salaturg on kogum suhteid, mis toimib vastuolus kehtivate õigusnormidega ja tagab kaupade ostjate ja m uujate suhtluse (Маркосян, 2008, стр. 28). Kui ilmuvad ranged keelud või piirangud mis tahes toote ostule/m uigile, leidub alati inimesi, kes soovivad seda saada.

Selleks, et mõista täpselt huuletubaka ja nikotiinipatjade turu seost, on oluline selgitada nende mõistet ja turule sisenemist. Tubakatooted rühmitatakse suitsetatavateks ja suitsuvabadeks tubakatoodeteks ning on olemas ka alternatiivsed tubakatooted, nimelt tubakavedelik ja tubaka tahke aine (vt joonis 1).

Joonis 1. Tubakatoodete jaotamise skeem (O'Connor, 2012, pp. 181-183; autori koostatud)

Väärrib märkimist, et huuletubakas ja nikotiinipadjad on kaks erinevat toodet, mille peamine erinevus on tubaka olemasolu tootes. Huuletubakas ehk *snus* on suitsuvaba jahvatatud tubakatoode, mida hoitakse suus igeme ja huule vahel (Norwegian Institute of Public Health, 2014, p. 16). *Snus*'i leiutati 19. sajandi alguses ning oli valmistatud tubakalehtedest, veest, soolast ja kaaliumkarbonaadist. Selle kasutusmugavus võrreldes suitsetamistubakaga ja odav hind aitasid tõenäoliselt kaasa selle populaarsuse kasvule. (Rutqvist, et.al., 2011, p. 2) Pärast WHO ekspertide arvamuse andmist 1985. aastal toote võimalike terviseriskide kohta on huuletubaka müük Euroopa Liidus, va Rootsis, alates 1992. aastast seadusega keelatud (Peeters & Gilmore, 2013b, pp. 2-4).

Tubaka tahke aeseaine ehk nikotiinipadjad pärinevad huuletubakatööstusest, mis sai alguse 2008. aastal ja jõudis esimest korda Rootsi turule 2016. aasta detsembris (Norwegian Institute of Public Health, 2017, p. 15). Nikotiinipadjad on välimuselt ja kasutusalaalt sarnased nn Rootsi stiilis huuletubakaga ehk *snus*'iga. Kotid asetatakse huule alla, kus need väljastavad nikotiini ja maitset kogu suu limaskestal kestusega kuni 60 minutit kotikese kohta. Nikotiinipadjad on saadaval mitmesuguste maitsete ja kangusega, pakkudes tarbijatele alternatiivset võimalust nikotiini tarbimiseks ilma tubakaga seotud maitse või lõhnata. (Bishop, et.al., 2020, pp. 1-7)

Tubaka puudumine nikotiinipadjades võib tekitada näilisuse, et tegemist on vähemohtliku nikotiiniproduktiga. Tubakaettevõtted (nagu üks USA suurimaid sigaretitootjaid Reynolds American Inc. ja teised) on hakanud toodete legaliseerimise võimaluste laiendamiseks omandama farmaatsiaettevõtteid ning hakkasid hiljuti turustama lisaks ka

nikotiini asendajaid (England, *et.al.*, 2016, pp. 1219-1221). Tubakaäril on tugev motivatsioon kasutada alternatiivsete tubakatoodete turupotentsiaali, et teenida uut kasumit olemasolevat kaotamata. Uuringud näitavad, et nikotiinipatjadel on sees oluliselt vähem bioloogiliselt aktiivsed aineid võrreldes traditsioonilise huuletubakaga (Bishop, *et.al.*, 2020, p. 8). Kuid kuna toode on alles hiljuti turule ilmunud ning seda pole veel piisavalt uuritud, ei ole võimalik väita, et nikotiinipatju võiks pidada ohutuks. Seega inimesed, kes selliseid tooteid kasutavad, riskivad samuti oma tervisega.

Illegaalse turu mõiste all määratletakse toimingukogumit, kus vahetatakse kaupu, mille tootmine, müük ja tarbimine on rahvusvahelises õiguses keelatud või rangelt reguleeritud. Kaubavahetust illegaalsel turul peetakse ohuks inimkonnale ja avalikule heaolule. (Ruggiero, *et al.*, 1998, p. 203) Poliitiliselt loob ebaseadusliku turu olemasolu valitsusele ja õiguskaitseorganitele märkimisväärsed väljakutset. Sotsiaalselt on ebaseadusliku turuga arvestamine oluline, kuna see otseselt mõjutab ühiskonna moraalseid väärtusi. Ebaseaduslikkus jätab osalejad ilma riigipoolsest õiguskaitsest ja piirab ettevõtjatele kättesaadavaid äristrateegiaid ja organisatsioonilisi vorme. (Beckert & Wehinger, 2011, p. 1)

Illegaalsel turul on legaalse turuga sarnane see, et nad tekivad siis, kui pakutavate kaupade järele on nõudlust, nõudluse poolel aga eelistab tarbija turgu, kus hinnad on kõige madalamad. Mustal turul tegutsejate eeliseks on, et müüjad määravad hindu sõltumata kehtestatud seadustest ja määrustest. Kui tootel on eriline väärtus, ei pruugi konkurente olla, mistõttu võidakse hind mitu korda üle hinnata. Pakkumise poolel sõltuvad ebaseaduslikud turud nende eeldatavast tasuvusest tarnija jaoks, samuti osaliste rahalisest ja organisatsioonilisest võimest kaupade levitamiseks ning võimekusest õiguskaitsest mööda hiilida. (Beckert & Wehinger, 2011, p. 3)

Nii illegaalsel kui ka legaalsel turul tegutsevad ostjad ja müüjad, hulgi- ja jaemüüjad, vahendajad, importijad ja turustajad. Mõlemal turul on kindlaks määratud hinnad, peetakse raamatupidamist, mille tulemusena kuvatakse kasum või kahjum, kuid ebaseaduslikul turul esineb kahjumit vähem. (Ruggiero, *et al.*, 1998, p. 204) Legaalsel ja illegaalsel turul on olemas konkurents. Tavaliselt konkurentsi mõistetakse kui turuosaliste võitlust müügiturgudel parimate müügitingimuste nimel. Legaalses majanduses toimub konkurentsi kaitse riigi tasandil seadusandliku regulatsiooni kaudu. Varimajanduses

osalejate huvide kaitsmiseks kasutatakse ebaseaduslikke meetodeid, sealhulgas vägivaldseid tegusid ning moodustatakse kuritegelikke rühmitusi ja kogukondi. (Тимченко, 2007, стр. 64)

Mõlemal turul edukaks toimimiseks on vajalikud majanduslikud ressursid, mille hulka kuuluvad raha, loodus- ja inimressursid, samuti ka turuosaliste ettevõtlusvõime. Kuid ressursside kasutamine ja ümberjaotamine siiski erineb turgudel. Nt üheks majandusressursside liikidest on ettevõtlusvõime. Ebaseaduslikul turul kehastuvad ettevõtlusoskused illegaalseks majandustegevuseks. Majandusressursid hõlmavad ka teaduse ja tehnika arengut. Illegaalsel turul kasutatakse teaduse ja tehnika arengut ebaseaduslikel eesmärkidel: suurendatakse registreerimata töökohtade tootlikust ja registreerimata tootmise tõhusust, tooteid müüakse seejärel väljaspool väljakujunenud asutusi (Тимченко, 2007, стр. 64-65) Ebaseaduslik turutöötaja saab ümbrikupalka, mille tagajärjel ta ei saa haigus-, koondamis ja töötushüvitist ning maksmata maksude tõttu väheneb tulevikus tema pension (Maksu- ja Tolliamet, 2020). Legaalsel turul tagab enamik töötajate ja tööandjate makstavatest maksudest riigi toimimise ja kõigile sotsiaalkindlustuse. Ümbrikupalk võib olla tulutoovam kui ametlik palk, kuid negatiivsete mõjude ring on väga lai ja selliste tagajärgede eiramine ei too lõppkokkuvõttes mingit kasu.

Iga turu peamine eesmärk on kasumi teenimine. Kasum on ettevõtluses teenitud raha, mida teenitakse ettevõtluses pärast kaupade ja teenuste tootmise ja müügiga seotud kulude tasumist (Cambridge Dictionary, 2020a). Legaalses majanduses kasutatakse osa teenitud kasumist maksude tasumiseks ja ülejäänud kasumi määrab omanik tootmise laiendamiseks, töötajate kollektiivsete sotsiaalsete vajaduste jaoks vahendite eraldamiseks ja ettevõtte omanikele dividendide maksmiseks. Illegaalses majanduses erineb kasumi kasutamine legaalsest majandusest. Esiteks, varimajanduses ei kasutata kasumit maksude maksmiseks. Teiseks kasutatakse kasumit varimajanduse suhte laiendamiseks ja osaliselt diilerite isiklike vajaduste rahuldamiseks. (Тимченко, 2007, стр. 65) Legaalse kaubandusega võrreldes võib tuua mustal turul kauplemine rohkem tulu, kuid on siiski riskantsem.

Legaalsel turul kasutatakse sageli reklaami, et suurendada huvi toote vastu. Reklaami üks põhiülesandeid on ettevõtte tulude suurendamine reklaamiperioodil, tekitades nõudlust

müüdavate kaupade järele. RekS § 17 sätestab, et tubakatoote reklaam on keelatud (Reklaamiseadus, 2008). Kuigi tubakatoodete reklaam on Eestis rangelt reguleeritud, leiavad ärimehed lahendusi. Üks selline näide on uue alternatiivse tubakatoodete jaemüügi kohta teabe ilmumine 2019. aasta suvel uudisteportaalides. Selliste uudiste ilmumine tekitas ažiotaazi lugejate hulgas, mis demonstreerib meedia võimu. „*Esimesed partiid müüdi kiirelt läbi ning vaid mõne päevaga olid nii Vapista kui Nicorexi poed kaubast tühjad. Müüjatel jäi üle vaid käsi laiutada ja huvilistele öelda, et uus kaup on tellitud ning peaks peagi lattu jõudma. Mõnes poes pandi käima lausa broneerimissüsteem, mille kaudu snusitarvitajad said endale soovitud koguse kinni panna*“ (Belkin, 2019).

Varimajanduse kontrollimatu sotsiaalne oht ei põhjusta mitte ainult olulist materiaalselt kahju ühiskonnale ja kodanikele, vaid hävitab ka üldist majandussüsteemi. (Мамбетжанов, 2017, стр. 2) Probleemi lahendamiseks on vaja mõista selle tõsidust. Näitena võib tuua 2020. aasta probleemi, nimelt COVID-19. Kui haigus tapab iga päev teatud arvu inimesi, on selle mõju lihtne hinnata ning probleemi lahendamiseks on võimalik kaaluda erinevaid poliitikalahendusi. Illegaalse müügi probleemiks on suhteliselt madal nähtavus. Nähtavuse puudumine tähendab, et ei saa täpselt teada ebaseadusliku kaubanduse probleemi ulatust ja selle mõju. Illegaalsed turud kahjustavad mitte ainult riiki, vaid panevad ohtu ka kogu ühiskonna. Õigeaegne salaturu piiramine aitab nt hoida tervena ka tänapäeva noori, sest nende hulgas müüakse ja tarbitakse kõige sagedamini *snus*'i (Rudi, 2020).

Kuna ebaseaduslik tegevus kolib üha rohkem veebi ja kaotab osa füüsilisest komponendist, muutub nende tegevuste avastamine samuti aastast aastasse üha raskemaks. Enamasti toimub huuletubaka illegaalne müük interneti kaudu. Kõikvõimalikes foorumites, vestlustes, gruppides, kogukondades on nii uudishimulikke inimesi, kui ka neid, kes on otseselt seotud ebaseadusliku kaubandusega. Reek (2019, lk 17) vaatles sotsiaalvõrgustikus Facebook asuvates suletud kommuunides huuletubaka turu aktiivsust, millest selgus, et liikmed olid seal teinud 300 postitust, millest 281 olid ostukuulutused ning 19 müügikuulutused.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et mustal turul toimub igasugune seadusega keelatud kauplemine. Seda nimetatakse ka teise majanduse turuks, samuti varimajanduseks.

Varimajandus on nähtus, mis eksisteerib kõigis maailma riikides, kuid avaldub neis erineval määral. Varimajanduse dünaamika ja ulatus sõltuvad riigi võimest pakkuda avalikke hüvesid, riigi sekkumisest äriprotsessidesse ning kogu majanduse ja ühiskonna olukorrast. Mitteametliku majanduse vastase võitluse edukus sõltub mitte ainult riigi huvist selle probleemi lahendamisel vaid ka kodanike usaldusest riigi institutsioonide vastu. Seoses kõige eeltooduga saab öelda, et illegaalse turu kasvu on vajalik vähendada nii palju kui võimalik. Probleem seisneb selles, et mustal turul on alati nõudlus keelatud kaupade järele ja kui on nõudlus, on ka pakkumine.

1.2. Tubakatoodete tarneahel

Kui eelmises peatükis tutvustas autor tubakatoodete turge, siis antud alapeatükis toob autor välja tubakatoodete tarneahelad. Ebaseaduslik kaubandus tekitab suurt kahju nii ühiskonnale kui ka riigile ja selle aluseks võib nimetada tarneahelaid. Selleks, et aru saada kuidas võidelda illegaalse huuletubaka turu vastu, on vaja mõista tubakatoodete tarneahela peamiseid elemente ja toimimise mehhanisme.

Ebaseaduslik tubakakaubandus põhjustab EL-le igal aastal miljonite eurode maksutulu kaotuse, tagasihoidlike hinnangute järgi on see summa 11,1 miljardit eurot (European Commission, 2014, p. 8). Tubakadirektiivi 2014/40/EL artiklid 15 ja 16 sätestavad, et illegaalse tubakaturu vastu võitlemise meetodiks on kogu EL-i hõlmava tubakatoodete legaalse tarneahela tuvastus- ja jälgimissüsteemi loomine, mille funktsioonid aitavad tulevikus avastada salakaupa (Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/40/EL, 2014). Tubakatoodete tuvastamis- ja jälgimissüsteem on kasutusel EL-is 2018. aasta maist ning suitsuvabade tubakatoodete osas plaanitakse kasutuselevõttu alates 2024. aasta maist. (European Smoking Tobacco Association, 2017)

Tubaka tuvastamis- ja jälgimissüsteem sisaldab nii markereid kui maksumärke tubakatoodete jälgimiseks kogu tarneahelas. Kaupade liikumist jälgitakse ning jälgimisandmed edastatakse ülemaailmsesse andmebaasi teabevahetuseks (Ross, *et al*, 2015. pp. 547-548) Walters (2009, p. 7) selgitab tarneahelat kui organisatsioonide tegevust, mis hõlmab materjalide käitlemist tarnijatest lõppkasutajateni. Efektiivne tarneahel hõlmab strateegilises plaanis tihedat koostööd, tellimuste planeerimist ja kõigi osapoolte kohustuste täitmise selget kontrolli.

Ebaseadusliku sigarettide salakaubaveo maailmas on uuritud järgmisi tarneskeeme (Merriman, 2013, pp. 3-6):

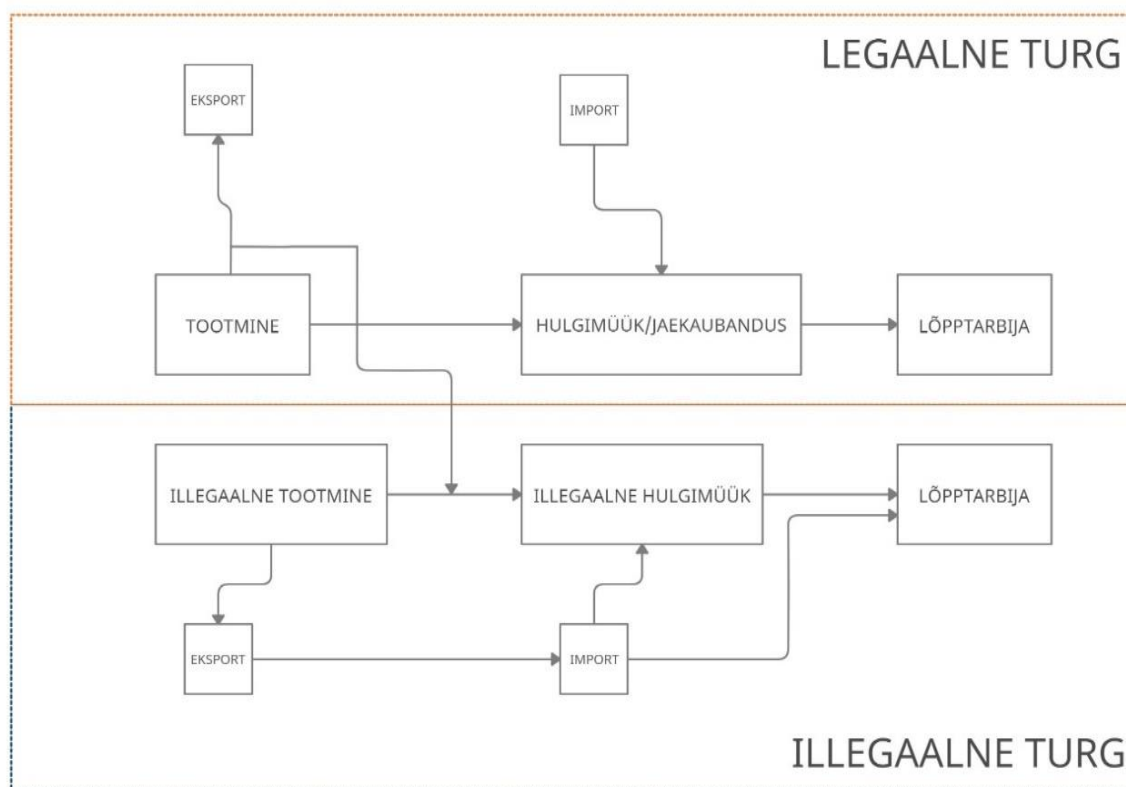
- *bootlegging*,
- salakaubaveo hulgemüük (*wholesale smuggling*),
- seaduslik piiriülene ostlemine (*legal cross-border shopping*),
- seaduslik turismiost (*legal tourist shopping*),
- seaduslik maksuvaba müük (*legal duty-free sales*).

Bootlegging tähendab sigarettide ostmist ühes riigis, kuid nende edasimüük ja tarbimine toimub maksuvabalt teises riigis. Salakaubaveo hulgemüük hõlmab tavaliselt miljoneid sigarette, mida smugeldatakse pikkade vahemaade tagant ja mis on sageli seotud suurte organiseeritud kuritegevuse võrgustikega, mis kasutavad keerukaid süsteeme salasigaretide levitamiseks kohalikul tasandil. Seaduslikud piiriülesed ostud hõlmavad sigarettide ostmist isiklikuks kasutamiseks naaberriikides madalama hinnaga, sisaldades kõiki kehtivaid kohalikke makse. Legaalne turismiost on sarnane legaalse rahvusvahelise ostmisega, kuid hõlmab tubakatoodete ostmist kaugemalt kui naaberriigid tollieeskirjadega lubatud ulatuses. Riigid, kus on märkimisväärselt madalamad sigarettide hinnad, on populaarsed turismi sihtkohad, tuues kaasa sigarettide salakaubaveo suurenemise tõenäosuse. Seaduslik maksuvaba müük hõlmab tubakatoodete maksuvaba ostmist tollieeskirjadega lubatud koguses. Suurem osa tollimaksuvabast müügist toimub lennujaamades ja praamidel. Jällegi hinnavahe (antud juhul ilma maksudeta hind külasterriigis ja hind koos maksudega koduriigis) ning rahvusvaheliste reiside maht on võtmetegurid, mis määravad tollimaksuvabade sigarettide käitlemise mahu. (Merriman, 2013, pp. 3-6) Kõiki vaadeldud tarneviise saab kasutada ka suitsuvabade tubakatoodete puhul.

Ebaseadusliku huuletubaka hankeskeemi kohta on teada usaldusväärselt, et see toimib e-kaubandusena. 2010. aasta juuli Euroopa Komisjoni aruanne näitas, et huuletubakas näib olevat EL-is interneti kaudu saadaval, ehkki Rootsi on muutnud huuletubaka kaubandusliku ekspordi kriminaalkorras karistatavaks (Euroopa Komisjon, 2010). Huuletubaka keelustamise kontrollimise tagamiseks praktikas viidi 2010. aastal läbi uuring, mille käigus tehti testostud muuhulgas Tsehhis, Saksamaal, Kreekas jne. Uuringus selgus, et internetis müüakse huuletubakat ja seda sai probleemideta osta EL-i

liimesriigis testostu sooritamise ajal. Samuti näitavad tulemused, et veebimüüjad sihivad teadlikult huuletubakaga tegelema Rootsi kodakondsuseta isikuid ja enamik neist tegutseb Rootsis, vaatamata määrusele, mis keelab huuletubaka ekspordi teistesse EL-i liikmesriikidesse. (Peeters & Gilmore, 2013a, pp. 266-271) Selle uuringu ühe puudusena võib välja tuua selle, et kõigis EL-i liikmesriikides ei tehtud testostusid, sh Soomes ja Eestis, kus *snus*’i e-kaubandus on vastavalt 2010. ja 2015. aastatest keelatud (Ministry of Social Affairs and Health Finland, 2010; Tubakaseadus, 2005b) Keeluga riikidesse toomine oleks andnud teistsuguse statistika.

Joonisel 2 on toodud tarneahel huuletubaka levitamiseks legaalse ja illegaalse turgude kaudu. Legaalse turu tarneahela skeem on päris lihtne: toodetakse koduriigis ja eksporditakse kaupa teistesse riikidesse või riigis ei toodeta kaupa ja seda imporditakse. Peale tootmist/importi toimub hulgimüük jaekaubandus, kust kaup jõuab lõpptarbijani.

Joonis 2. Võimalused suunata tubakatooted mustale turule (Ribisl, *et.al.*, 2019, p. 1009; autori koostatud)

Enne hulгимüügi etappi on mitu võimalust suunata huuletubakat legaalse turu tarneahelast mustale turule. Rootsis kehtiva *snus*’i müümise keeld on suunatud ainult EL-i turule, seega on Rootsil võimalus müüa kaupa kolmandatesse riikidesse. Kolmandas riigis saab vormistada ekspordideklaratsiooni ja kaubaks määrata „muu kaup“. Sihtkohta riigis ei vormistata impordideklaratsiooni, vaid tehakse fiktiivne import. Sealt edasi tulevad huuletubaka kastid rekkaga sihtkohta ning toimub illegaalne hulгимüük. Hulгимüüjad jagavad diilerite vahel kauba, kes omakorda müüvad huuletubakat lõpptarbijale.

Nikotiinisõltlaste seas on *snus* üha enam populaarsemaks muutunud mitmesuguste avalikes kohtades suitsetamise keeldude tõttu. Illegaalse huuletubaka turu hankeskeeme pole veel piisavalt uuritud ehk pole teada, mis tarneahela etapis jõuab *snus* Eesti turule. Tubaka ebaseadusliku kauplemise sellele aspektile tähelepanu pööramine on 2024. aastaks tubakatoodete tuvastamis- ja jälgimissüsteemi edukaks toimimiseks oluline eesmärk.

1.3. Illegaalse turu vastu võitlemise meetodid

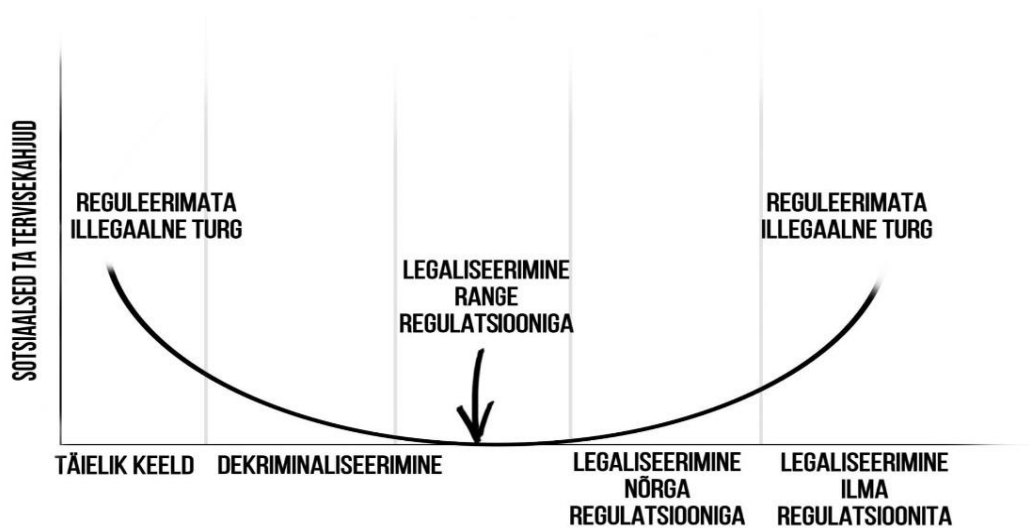
Illegaalse turu vastu võitlemine on äärmiselt keeruline ja ressursimahukas. Lahendamiseks on olemas erinevaid viise, alates haldussurvest ja lõpetades õigusaktide liberaliseerimisega. Valitsus sageli rakendab teatud kaupade ja teenuste müümise keeldu, kui kauba tarbimisel on negatiivsed tagajärjed kogu ühiskonnale. See omakorda tekitab illegaalse turu, kuna alati leidub ühiskonnas keelatud kauba soovijaid ning isikuid, kes sõltumata piirangutest leiavad viisi nende tarnimiseks ja müügiks. Legaliseerimine kutsub esile väitlusi, kas see võib ebaseaduslikke turge likvideerida.

1980. aastate alguses oli Ühendkuningriigi tubakatööstus kõige kasumlikum äri kuni selle hetkeni, kui Ameerika katsetas suitsuvaba tubaka „Skoal Bandits“ turule toomist ning mille kontseptsioon seisnes suitsetamisest mittehuvitatud noore põlvkonna loomisest. Müük õnnestus seni, kuni Suurbritannia sigarettide müük hakkas langema, seejärel otsustati keelata toote müümine oma riigi territooriumil vastavalt tarbijakaitseseadusele. (McNeill, 1990, pp. 1095-1096; Peeters & Gilmore, 2013b, pp. 3-5)

Formaalselt Euroopa Liidu ajalugu algab 7. veebruaril 1992. aastal pärast Maastrichti lepingu allkirjastamist, mil kujunesid välja kesksemaid printsiipe nagu subsidiaarsus ja proportsionaalsus (Euroopa Liidu Teataja, 1992). Euroopa Liidu leping artikkel 5 sätestab, et Liidu pädevuse piire reguleerivad subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtted. Subsidiaarsuse põhimõtte tähendab, et EL-i otsused tuleb teha kodanikele võimalikult lähedal ning proportsionaalsuse põhimõtte ütleb, et kui EL-il on võimalus valida erinevate toimimisviiside vahel, siis eelistatakse seda, mis jätab osalevatele riikidele ja selle kodanikele maksimaalse tegutsemisvabaduse. (Euroopa Liidu Teataja, 2020)

15. mail 1992. aastal antakse välja tubakadirektiiv 92/41/EEC, mille 8a artikli järgi on keelatud suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakatooted, välja arvatud need, mis on mõeldud suitsetamiseks või närimiseks (Council Directive 92/41/EEC, 1992). Pärast direktiivi jõustumist oli tubakatööstuse vastupanu keelule minimaalne, mis tähendab, et tol ajal EL-i tubakaturul domineerinud tubakaettevõtetel puudusid suitsuvabade tubakatoodete osas kaubandushuvid, Rootsi ei olnud veel EL-i liikmesriik ning riigi suurima suitsuvaba tubakatootja Swedish Match huvid piirdusid siseturuga (Tobacco Tactics, 2020).

Rootsi ühinemine EL-iga oli aruteluderikas, sest 90ndate alguses oli subsidiaarsus tubakavaldkonna arutelus üks peamisest küsimusest. Selle eesmärk oli võimaldada rootslastel jätkata oma sajandivanust harjumust panna niiske tubakas ülahuule alla. Paljude läbirääkimiste tulemusena tehti riigile alaline vabastus *snus*'i müügikeelust vabakaubanduse piiranguga ning Rootsi sisenes EL-i 1995. aastal (Leon, *et.al*, 2016, p. 817; Swedish Match, 2018). Professor Lidgard (1997, pp. 147-153) kinnitas, et huuletubaka täielik keeld on vastuolus mitte ainult EL-i aluspõhimõttega, vaid ka kaupade liikumise vabadust käsitlevate õigusaktidega ja tervishoiupoliitikaga. Arvamused jagunesid seejärel kahte leeri – need, kes pooldasid huuletubaka legaliseerimist ja samas ka need, kes nõudsid täielikku keeldu. *Snus* on tänaseni EL-is keelatud, aga tõenäoliselt ei anna Rootsi võitluseta alla.

Joonis 3. Poliitikavalikute spekter huuletubaka reguleerimisel (Rolles & Murkin, 2016, p. 29; autori koostatud)

Huuletubaka täielik keeld on sama radikaalne samm kui nende legaliseerimine. Joonis 3 illustreerib reguleerimata illegaalsete ja legaalsete tubakaturgude suhet sotsiaalse ja tervisekahjuga ning toob välja ka õiguslikud regulatsioonid. Erinevad poliitilised võimalused *snus*'i käitlemise reguleerimiseks on osa spektrist, mis hõlmab täielikke ja osalisi keelde, erinevaid regulatiivseid mudeleid, mis hõlmavad valitsuse sekkumist ja illegaalseid turge. Reguleerimismudelid, mis asuvad huuletubakapoliitika spektri keskel, täieliku keelu ja illegaalsete turgude äärmuste vahel, sobivad kõige paremini riigi ja ühiskonna arenguks. Valikud spektri mõlemas otsas: reguleerimata turgude olemasolu, mida kontrollivad kurjategijad, tähendavad, et riik on tegelikult ilma jätetud võimalusest sekkuda ebaseadusliku huuletubakaga kauplemisse ning legaalsesse toote lõpptarbijale tarnimisse.

Igal poliitilisel otsusel on oma tagajärg, nii et autor vaatab üle erinevad poliitilised lahendused huuletubaka käitlemise reguleerimisel. Täielik keeld hõlmab reeglina kogu tootmise ja tarnimise keelamist. Karistused keeldude rikkumise eest võivad olla väga erinevad, alates rahatrahvidest kuni vangistuseni. Ilmselt oleks see üks halvemaid võimalikke lahendusi, sest loob ja soodustab ebaseaduslikke turge, riik kaotab võimaluse teenida maksutulu ning tundmatu toote kvaliteet ohustab tarbijaid. (Rolles & Murkin, 2016, p. 33) Võrreldes narkootikumide või relvadega ei ole huuletubaka tootmine

riskantne tegevus, kuna see pole kategooriliselt keelatud. Seoses *snus*’i Euroopasse müügi keeluga ei realiseeri Rootsi aga oma ekspordipotentsiaali, mistõttu välisnõudluse rahuldamiseks rakendatakse ebaseaduslikke tegevusi.

Dekriminaliseerimine säilitab tootmise ja tarnimise keelu, kuid kaotab kriminaalkaristused väikeste koguste omamise eest isiklikuks kasutamiseks (Rolles & Murkin, 2016. p. 35). TubS § 31¹ sätestab suitsuvaba tubakatoote Eestisse toimetamise piiramise. Huuletubakast võib füüsiline isik mitteäriilisel eesmärgil Eestisse tuua Rootsist maksimaalselt 10 pakki tingimusel, et ühes pakis ei ole toodet rohkem kui 50 grammi ning Norrast ühe paki tingimusel, et ühes pakis ei ole toodet rohkem kui 50 grammi. (Tubakaseadus, 2005a) Ühelt poolt on selline poliitika hea, sest inimesel ei ole keelatud tarbida huuletubakat, kuid teisalt selline luba annab võimaluse tarbijal sattuda sõltuvusse. *Snus*’i legaalselt ostmiseks pidevad välisreisid on ebamugavad ja rahaliselt kallid, mistõttu tarbija lõpuks pöördub ebaseadusliku turu teenuste poole.

Legaliseerimise mõiste tähendab varem ebaseadusliku tegevuse seadusega lubatavaks tunnistamist (Cambridge Dictionary, 2020b). Legaliseerimisprotsess koosneb kolmest parameetrist: kohustus, täpsus ja delegeerimine. Kohustus ütleb, et subjektid on seotud reeglitega, see tähendab, et nende käitumine peab vastama suunistele. Täpsus seisneb seaduse ühtses tõlgendamises ehk reeglid määravad ühemõtteliselt subjektide käitumise. Delegeerimine annab üksustele õiguse eeskirju rakendada ning uusi reegleid kehtestada. (Abbot, *et.al.*, 2000, p. 401) Samuti on legaliseerimismeetodite jaoks palju võimalusi, näiteks *de jure* ja *de facto*. Juriidiline legaliseerimine hõlmab reeglina seaduste vastuvõtmist, mis muudab illegaalsed turud legaalseteks. Faktilise legaliseerimise tingimustes jääb illegaalne turg ebaseaduslikuks, kuid seda kontrollib riik järelevalve kaudu. (Williams, *et.al.*, 2019, p. 3) Näiteks enne reformi oli Eestis nikotiinipatjade müük keelatud, kuid see ei takistanud diileritel kaupu müüa ja sellest kasu saada.

California ülikooli teadlased arvavad, et keelatud kaupade legaliseerimine seadusliku turu loomise kaudu on eelistatum kui täielik keelamine, sest legaalsed tarned võivad turukonkurentsi kaudu illegaalsed turud välja tõrjuda. Kuid illegaalsete turgude legaliseerimine sisaldab ka ohte. Esiteks, kuritegijad saavad teeselda seaduslikke tarnijaid ja seega saavad rohkem tulu kui teised, sest nad ei maksa makse. Teiseks, legaliseerimine

võib nõudlust suurendada nii palju, et see täidetakse ebaseaduslikku pakkumisega. (Hsiang & Sekar, 2016, p. 1-5)

Kuna Eestis täheldati huuletubaka ebaseadusliku äritegevuse tippaega (Allik, 2020), otsustati legaliseerida selle alternatiiv, nimelt nikotiinipadjad, mis jõudsid ametlikult müügile 2019. aasta suvel. Riigi jaoks oli nikotiinipadjade legaliseerimine peamiseks põhjuseks maksutulu saamine. Kuni 2019. aastani oli nikotiinipadjade ostmise võimalus ainult mustal turul ning siis riik kaotas potentsiaalset maksutulu. Seda tõendab Rahandusministeeriumi läbi viidud alternatiivsete tubakatoodete aktsiisiga maksustamise analüüs, mis näitas, et kui aktsiisitulu oli 2018. aastal 0 eurot, siis 2019. aasta andmete alusel moodustas nikotiinipadjadelt kogutud aktsiis 0,9 mln eurot (Rahandusministeerium, 2020b, lk 7). Kuna nikotiinipadjade turg Eestis on üsna uus, jääb lahtiseks, kas tegemist on sigarettide asendustoodetega või illegaalselt turult üle tulnud klientidega.

Efektiivne tubakapoliitika peab hõlmama rahvatervise kaitsmist, tubakatoodetega seotud kuritegevuse vähendamist, noorte kaitsmist, turvalisuse suurendamist ning head hinna ja kvaliteedi suhet. Ebaseaduslike tubakatoodete ja nende analoogide käitlemise reguleerimiseks võib olla palju lähenemisviise, kuid saab konstateerida, et mida rohkem keelde luuakse, seda suurem on illegaalse turu tekkimise tõenäosus. Järgmises peatükis uurib autor huuletubaka alternatiivtoote legaliseerimist Eesti praktikas.

2. NIKOTIINIPATJADE LEGALISEERIMISE MÕJUD EESTIS

2.1. Metoodika ja valim

Käesolevas lõputöös on tegemist empiirilise uuringuga, milles kasutatakse kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimisviisi. Kombineeritud meetodi kasutamise põhjuseks on see, et kvalitatiivset meetodit kasutatakse lähtepunktina, kus leitakse uusi probleeme illegaalse huuletubaka tarneahelas peale nikotiinipatjade legaliseerimist ja selle võimalusi parandamiseks ning kvantitatiivset uurimusmeetodit selle probleemi ulatuse mõistmiseks.

Töö uurimisstrateegiaks on juhtumiuuring, mis võimaldab keerukate probleemide põhjalikku ja mitmetahulist uurimist nende elulises kontekstis (Crowe, *et.al*, 2011, p. 1). Juhtumiuuring on sobilik uurimisstrateegia, kuna vastab küsimusele „kuidas?“ (Neale, *et al.*, 2006, p. 4). Juhtumiuuringuga soovitatakse analüüsida ja välja selgitada, kuidas nikotiinipatjade ametlik müügile tulek mõjutab illegaalse huuletubaka tarneahelat. Sellel teemal ei olnud varem Eestis tehtud uuringuid ja käsitlus võib anda uut teavet. Samuti see uurimisstrateegia aitab uurida nähtust konkreetses olukorras, kasutades mitmesuguseid andmeallikaid (Baxter & Jack, 2008, pp. 544-545). Juhtumiuuringu raames kogutakse andmeid neljast erinevast allikast: vaatlus, statistika, dokumendianalüüs ja poolstruktureeritud ekspertintervjuud.

Turul toimuvast üldise ülevaate saamiseks kogutakse andmeid kahest allikast (vaatlus ja statistika) ja neid analüüsitakse alaosas 2.2. Suitsuvabade tubakatoodete salakaubanduse ning avastatud rikkumiste seose paremaks mõistmiseks oli vajalik kvantitatiivne analüüs müügikogustest. Huuletubaka müügipakkumiste analüüs võimaldab visualiseerida inimeste huvi illegaalse turu vastu. Enamasti toimub huuletubaka illegaalne müük sotsiaalvõrgustikus Facebook asuvates kogukondades. Autor liitus suuremate kogukondadega: „MOKATUBAKAS.FB/Snus EST“ ja „Mokatubakas/Snus/Estonia“ ning oli gruppides vaatlejaks perioodil 06.02.2021-06.04.2021. Kogukondadega liitumise eesmärk oli võrrelda pakkumist ja nõudlust enne ja peale nikotiinipatjade legaliseerimist

Eestis. Kaks aastat tagasi samal perioodil Reek (2019) vaatles huuletubaka kommune, kelle andmeid kasutatakse käesolevas töös.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks oli vajalik analüüsida MTA statistika põhjal illegaalse huuletubaka käitlemisega seoses avastatud rikkumisi aastatel 2017-2020. Andmete analüüs võimaldab illegaalse turu trende tuvastada, nende pinnalt omakorda saab teha järeldusi muudatustest illegaalsel huuletubakaturul. Autor pöördus MTA teabeosakonda palvega väljastada lõputöö kirjutamiseks tollialastest andmebaasist TOTS statistika kõikidest Eesti tollipunktidest kontrolli tulemusel avastatud huuletubaka rikkumiste kohta perioodil 2017-2020. Andmetest selgusid arvuliselt nii juhtumite arvud kui ka kogused ning avastamise kohad. Töö autor analüüsis saadud andmeid kirjeldava statistikaga.

Dokumendianalüüs on sotsioloogilise teabe kogumise meetod sotsiaalsete nähtuste ja protsesside kohta (Mogalakwe, 2006, p. 221). Dokumendianalüüs on sobilik meetod, kuna dokumendi andmed tunnistavad varasemat sündmust ja annavad olulist teavet uuritud kontekstis, milles osalejad tegutsevad. Saadud teave aitab mõista konkreetsete probleemide juuri ja näidata tingimusi, mis mõjutavad praegu toimuvaid nähtusi. (Bowen, 2009, pp 29-30) Antud uuringu eesmärgi saavutamiseks on dokumendianalüüs vajalik, sest illegaalse huuletubakaturu peamiste osaliste ja toimimise mehhanismide mõistmiseks peale nikotiinipatjade legaliseerimist Eestis on tarvis nende hankeskeemi detailselt kirjeldada.

Dokumendianalüüsi raames analüüsiti Harju Maakohtu otsust 1-16-8448, mis on otseselt seotud illegaalse huuletubaka tarneahelaga. Kooderimise käigus luges autor tekst läbi ja tõi vahepeal välja olulisemad punktid, mille tulemusena moodustasid kategooriad ja koodid. Dokumendianalüüsis tuuakse välja iga kategooria andmed koodide järgi. Analüüsis esitatakse andmed kategooriate järgi ning need seostatakse omakorda koodide all olevate märksõnadega, mis on vastavuses antud kategooriaga

Selleks, et aru saada, millised muutused on toimunud illegaalse huuletubaka tarneahelas pärast huuletubaka alternatiivtoote legaliseerimist, viidi läbi ekspertintervjuud. Poolstruktureeritud ekspertintervjuu puhul kasutatakse eesmärgistatud valimit (Palinkas, et.al, 2015, p. 535). Mis puutub intervjuueeritavatesse, siis peamine kriteerium oli see, et

neil oleks põhjalik arusaam huuletubaka tarneahelast enne ja peale nikotiinipatjade legaliseerimist Eestis.

Intervjuude analüüsimisel kasutati kodeerimist ning koostati kodeerimistabel (tabel 3). Analüüsi käigus tuli esile 6 kategooriat: nikotiinipatjade ametlik müügile tulek, huuletubaka populaarsus, tubakatoodete käitlemisega seotud rikkumised, huuletubaka toimetamine ja turustus, suitsuvabade tubakatoodete tuvastus- ja jälgimissüsteemi kasutusele võtmine 2024. aastal, nikotiinipatjade ning huuletubaka legaliseerimine. Töös on andmed esitatud kategooriate kaupa.

Tabel 1. Intervjueeritavate ametikoht ja seotus suitsuvabade tubakatootega (autori koostatud)

Intervjueeritav	Ametikoht	Tööülesanded
Intervjueeritav 1	Ettevõtte juhatuse liige	Ettevõtte esindamine ja juhendamine: kaupade tellimine, maksumärgistamine, aktsiisilao pidamine, müügimeeste koordineerimine.
Intervjueeritav 2	Maksu- ja Tolliameti esindaja	Sisemaal tollijärelevalve teostamine ja vääртеomenetluse dokumentide koostamine, läbiotsimistel osalemine, kontrollostud, reididel osalemine koostööpartneritega.
Intervjueeritav 3	Maksu- ja Tolliameti esindaja	Tollialaste rikkumiste ennetamine, tõkestamine, avastamine ja jälitustegevuse teostamine oma tööpiirkonnas.
Intervjueeritav 4	Maksu- ja Tolliameti esindaja	Ettevõtjate maksuteadmiste tõstmine tubakaaktsiisi ja pakendiaktsiisi osas. Nimetatud valdkonna seaduste muutmisevajaduste väljaselgitamine ja ettepanekute tegemine seadusandluse muutmiseks.
Intervjueeritav 5	Politsei- ja Piirivalveameti esindaja	Alaealiste poolt toime pandavate süütegude analüüsimine, ennetamine, tõkestamine ja avastamine.

Intervjueeritavaga võeti ühendust e-posti teel, selgitati lõputöö uurimisprobleemi ning küsiti nõusolekut intervjuus osalema. Vastajatele anti valida: kas osaleda intervjuus suuliselt või vastata küsimustele kirjalikult. Intervjuude läbiviimiseks oli koostatud põhiküsimused, mida saati esimestele kirjadele manusena.

Intervjuu koosneb 15 küsimustest (vt lisa 1), kuid olenevalt olukorrast igale intervjueeritavale lisati ka täpsustavaid küsimusi vestluse käigus. Intervjuu küsimused olid üles ehitatud järgmiselt: esimesed küsimused (1-3) olid sissejuhatavad, järgmised küsimused (4-6) käsitlesid huuletubakat ja selle alternatiive üldiselt ning küsimused (7-10) olid informatiivse iseloomuga (esitati huuletubaka tarneahela kohta). Edasi järgnesid teooriast tulenevad küsimused (11-12) huuletubaka avastamise nõrkade kohtade kohta. Eelviimased küsimused (13-14) võimaldasid eksperdil väljendada oma subjektiivset arvamust suitsuvabade tubakatoodete legaliseerimise kohta, sest reeglina subjektiivne arvamus annab kõige objektiivsema hinnangu. Viimase küsimuse (15) puhul iga intervjueeritav sai soovi korral midagi lisada.

Intervjuud läbi viidi 5 spetsialistiga, ajavahemikul 25.02–12.03.2021, mis kestsid ca 40 minutit. Intervjuud salvestati diktofoni abil intervjueeritava nõusolekul ja seejärel transkribeeriti. Intervjuude käigus kogutud andmete analüüsimiseks kasutati kodeerimist. Ekspertide arvamusi kodeeriti uurimisküsimustele järgi, mille tulemusena moodustati 6 kategooriat (vt tabel 3).

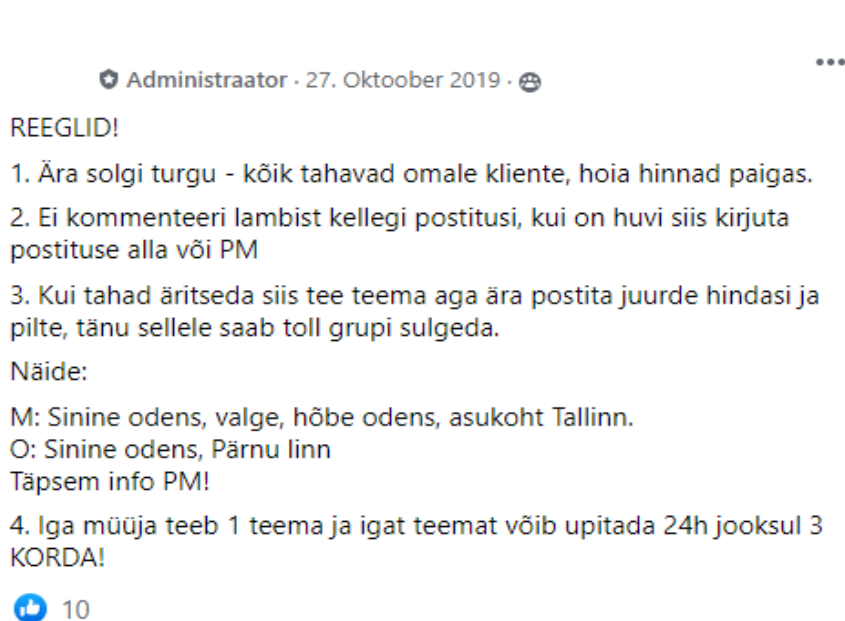
Intervjuude analüüsimiseks kasutas autor nii deduktiivset kui ka induktiivset lähenemist. Deduktiivne analüüs on teooria testimise protsess, mis algab varem väljakujunenud teooriast, kus püütakse teada saada, kas teooria kehtib konkreetse juhtumi kohta (Hyde, 2000, p. 83). Vaatamata huuletubaka täielikule müügikeelule EL-is näib huuletubakas olevat EL-is interneti kaudu saadaval ning seda saab ilma probleemideta osta EL-i liimesriikides. Samas kasutusele võetud tubakatoodete tuvastamis- ja jälgimissüsteem töötab hetkel ainult sigarettide ja peeneks lõigatud tubaka osas, muid tubakatooteid hakatakse jälgima ja tuvastama alates 2024. aasta maist. Autori arvamusel need kaks näidet on seadusandluses probleemsed valdkonnad, millele tuleks intervjuudes erilist tähelepanu pöörata. Induktiivanalüüs algab konkreetse juhtumi vaatlemisega, mille käigus püütakse teha üldistusi uuritava nähtuse kohta (Hyde, 2000, p. 83).

Intervjuueritavale anti võimalus väljendada oma arvamust huuletubaka alternatiivtoote legaliseerimise kohta.

2.2. Illegaalne huuletubaka turg Eestis

Käesolevas alapeatükis tutvustatakse illegaalset huuletubakaturgu Eestis. Enamasti toimub *snus*'i illegaalne müük interneti kaudu: kõikvõimalikes suletud foorumites, vestlustes, gruppides, kogukondades. Autor viis läbi eksperimendi, liitudes suuremate Facebookis asuvates huuletubaka müügigruppidega ning oli nendes vaatlejaks perioodil 06.02.2021-06.04.2021.

Gruppides „MOKATUBAKAS.FB/Snus EST“ ja „Mokatubakas/Snus/Estonia“ on hetkel liikmeid vastavalt 1500 ja 569. Peale kahekuulist passiivset jälgimist jõudis autor järeldusele, et Facebookis asuvates kommuunides on nii uudishimulikke inimesi, kui ka neid, kes otseselt seotud ebaseadusliku kaubandusega. Olukord ebaseadusliku *snus*'i müügiga on tõesti muutunud: kui varem ei olnud nende gruppidega liitumiseks vaja soovitusi, siis nüüd ei saa ilma vajalike tutvusteta gruppidega liituda. Pärast suurima Facebooki huuletubakagrupi sulgemist 2018. aastal, kus jälgijate arv oli tipphetkel umbes 6700 liiget (Tuul, 2018), uute kommuunide administraatorid on seadnud liitumisele reegleid (vt joonis 4).

Joonis 4. Facebooki kommuuni „Mokatubakas/Snus/Estonia“ reeglid (autori koostatud)

Joonisest 4 nähtub, et pärast kibedat kogemust ühe grupi sulgemisega on kommuuni loojad reegleid paindlikult muutnud. Kui varem oli sortiment, hind ja kogus nähtav avalikkusele, siis praegu ostja peab ise otsima endale kaubapakkujad. Skeem töötab nii, et ostuhuviline teeb postituse, mille sisuks on ostja asukoht ja see, mis tootest on ta huvitatud, seejärel diiler võtab ostjaga ühendust privaatses kirjas. Pärast kaubale potentsiaalse ostja ja müüja leidmist kohtuvad nad neutraalses kohas, kus tehing lõpule viiakse. Muidugi võib iga tehing olla paljastav nii müüjale kui ka ostjale, seetõttu on õige inimeseni jõudmine ka väga keeruline: on vaja konkreetseid sidemeid ja tutvusi.

Perioodil 06.02.2021-06.04.2021 olid liikmed grupis teinud 11 postitust. Suurim nõudlus on selliste kaubamärkide järele nagu Odens, Thunder Lyft ja Siberia. Keskmise hind on umbes 5 eurot karbi kohta, 10-se pakendina on hind odavam (40-45 eurot). Legaalsest poest saab nikotiinipatjade karbi osta alates 3 eurost. Sellest kõigest järeldub, et huuletubaka müük mustal turul endiselt langeb ja pikemas perspektiivis müügitõusu ei toimu, kuna toodete hind on peaaegu sama kui legaalsel turul. Kättesaadavuse raskenemise tõttu illegaalse tubakatoote nõudlus langeb ning tarbijad otsivad endale alternatiivi. On ka võimalik, et pikemalt tegutsenud diileritel on aastate jooksul välja kujunenud oma klientuur ja sealne müük toimub teiste kanalite kaudu, kuid saab väita, et nn „väiksemate tegijate“ aktiivsus on tõesti vähenenud seoses nikotiinipatjade legaliseerimisega.

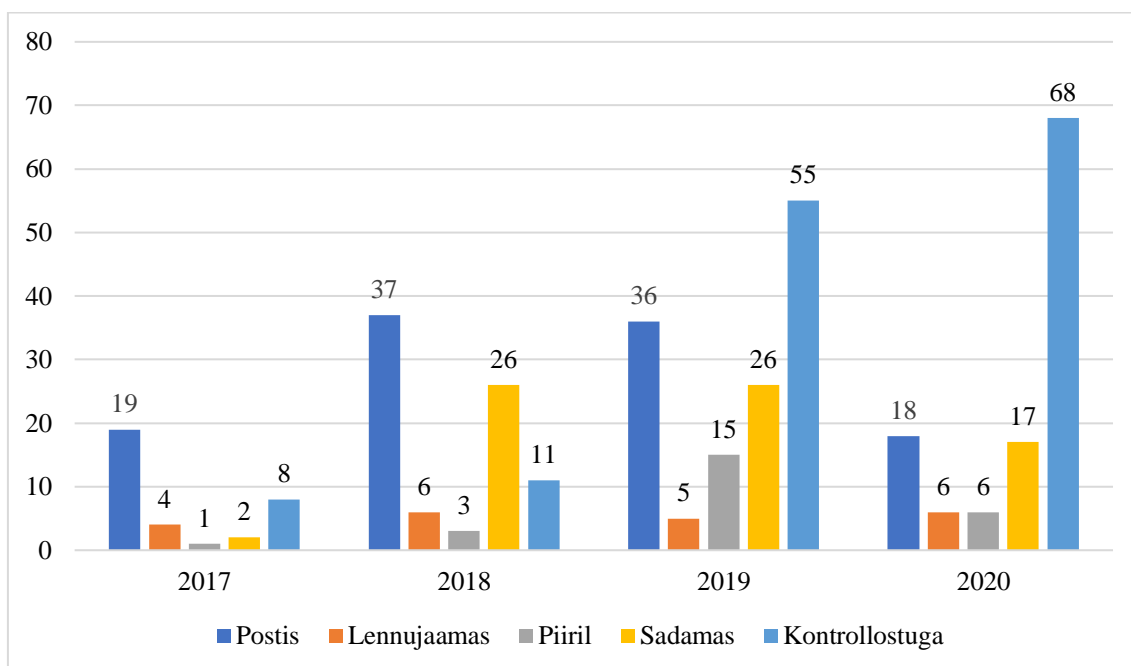
Tabel 2. Rikkumised seose huuletubaka käitlemisega aastatel 2017-2020 (Maksu- ja Tolliamet, 2021; autori koostatud)

Aasta	Juhtumite arv	Kogus (kg)
2017	34	391
2018	83	1177
2019	137	374
2020	115	187

Tabelis 2 on loetletud huuletubakaga seotud juhtumite arv ja konfiskeeritud kogused.

2015. aastal toimus seadusemuudatus, mistõttu suures koguses huuletubaka käitlemine on saanud kriminaalkorras karistatavaks. Alates 2017. aastast kuni 2018. aastani oli *smus* i

juhtumeid vähe, kuid kogused olid järgmiste aastatega võrreldes päris suured. 2018. aastal MTA UO sulges Facebooki suurima ebaseadusliku huuletubaka müümise grupi (Tuul, 2018), see kajastub ka 2019. aasta statistikas. Samal aastal legaalsele tubakaturule tuleb huuletubaka alternatiivtoote, nimelt nikotiinipadjad. Sel ajal üritavad illegaalsete tubakatoodete tarnijad endiselt legaalse turuga konkureerida, kuid siiski range järelevalve tingimustes saadud napp kasum ei tasu end ära (nikotiinipadja hind legaalses poes oli 3 eurot, aga huuletubaka hind mustal turul 5 eurot). Hinnavahe sundis ka huuletubaka hinna alla ja sellega kasumid vähenesid. Kuna ka nikotiinipadjade kasutajate arv tõusis ja sellega huuletubaka turu maht vähenes, siis ka see on vähendanud illegaalse huuletubaka turu mahte, käibeid ja kasumeid. Nagu tabelist näha, vähenesid 2020. aastal konfiskeeritud kogused võrreldes möödunud aastatega. See võib olla tingitud ka koroonajaajal tulenevatel reisipiirangutest kuid ka nikotiinipadjade legaliseerimist.

Joonis 5. Aastatel 2017-2020 avastatud juhtumite arv kontrolli teostavates üksustes (Maksu- ja Tolliamet, 2021; autori koostatud)

Joonisel 5 tuuakse välja 2017. aastast kuni 2019. aastani avastatud juhtumite arv kontrolli teostavate üksuste kaupa. Joonisest nähtub, et kuni 2019. aastani oli kõige rohkem avastusi postis. Avastatud huuletubakat sisaldavad postipakid tähendavad, et varem oli illegaalse huuletubaka transportimise jaoks see populaarseim hankeskeem. Kuigi huuletubaka veebimüük ja postiga edasitoimetamine on keelatud, kasutati seda lahendust.

2018. aastal tuli huuletubaka transportimise uus trend. Suur hulk tegutsejaid hakkas üha enam Rootsi kruiisile minema ja sealt huuletubakat tooma. Alates 2019. aastast on ebaseaduslik huuletubaka müük läinud veebi – platvormidele Telegram, Instagram, Snapchat ja Facebook ning seega hakkas MTA UO rohkem tähelepanu pöörama sealsele internetiliiklusele. Selle aja jooksul hakati musta turu aktiivsuse vähendamiseks ja illegaalsete müüjate isiku tuvastamiseks tegema kontrolloste. Piiril ja lennujaamas on saadud kõige vähem avastusi – seda kanalit lihtsalt ei kasutata, kuna esineb suur risk „vahele jääda“.

Käesolevas alapeatükis tutvustati illegaalse huuletubaka turgu Eestis. Illegaalse huuletubaka turg vähenes pärast nikotiinipatjade legaliseerimist. Endised huuletubaka tarbijad on läinud nikotiinipatjadele üle, mistõttu nõudlus on langenud. Avastatud juhtumite arv ja kogused on vähenenud, mis viitab ka musta turu pakkumise vähenemisele. Varem nii tavalist huuletubaka avatud müüki rangema kontrolli tõttu ning koroonakriisi ajal tulenevatest reisipiirangutes enam ei eksisteeri. Esineb tõenäosus, et suurtel tegijatel toimub müük oma kanalite kaudu, kuid ametnikud ei hinda olukorda kriitiliseks. Kokkuvõttes saab öelda, et legaalsed nikotiinipatjade tarned on turukonkurentsi kaudu illegaalse müügi välja tõrjunud.

2.3. Huuletubaka tarneskeemid

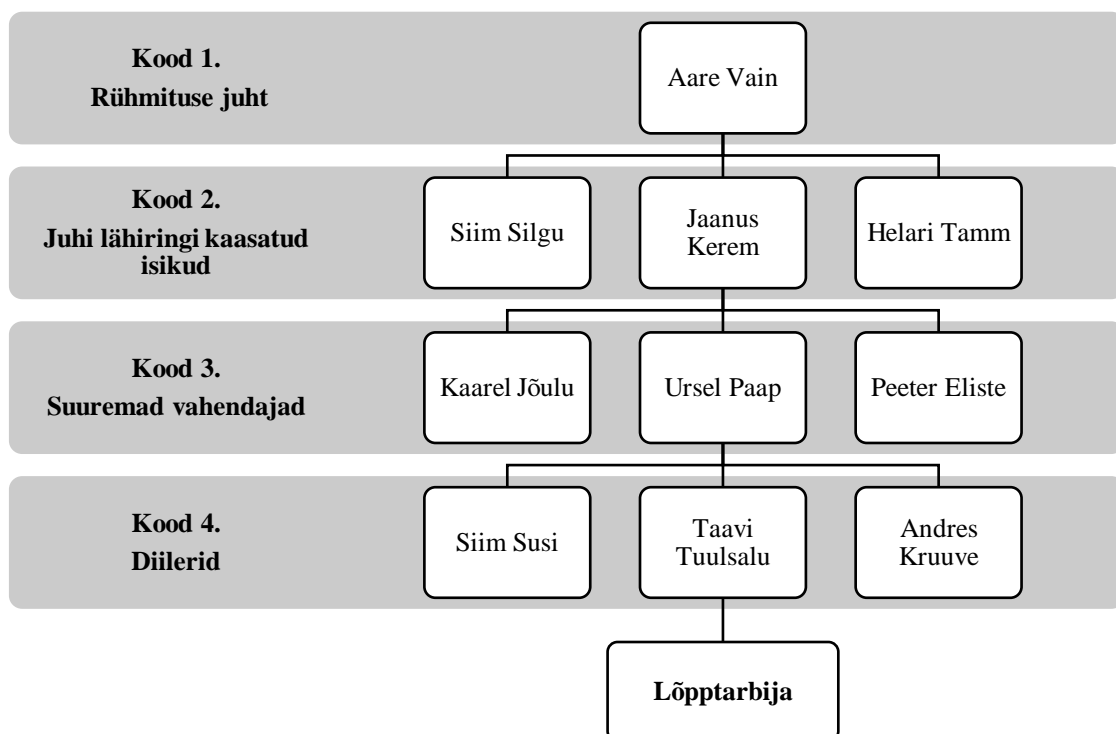
Isegi koolilapsed teadsid, et huuletubakat imporditakse riiki ebaseaduslikult (Leht, 2011). Täna on suuremahuline ebaseaduslik import maha surutud, kuid väiksemaid salakaubaveo juhtumeid jätkub. Käesolevas peatükis analüüsitakse kriminaalasja 1-16-8448, mis on seni suurim MTA menetletud ja lahendi saanud juhtum, kus kriminaalmenetluse objektiks oli *snus*. Asjas esitatud kahtlustustes on konkreetselt näha, millistes kogustes ja milliseid tarneahelaid pidi huuletubakas jõudma diilerite ja lõpptarbijani.

2015. aasta maist muudeti suure koguse suitsuvabade tubakatoodete käitlemine kriminaalkorras karistatavaks ja hakati tähelepanu pöörama illegaalse huuletubaka avastamisele. KarS § 376 lg 1 järgi karistatakse keelatud tubakatoodetega käitlemise eest rahatrahviga kuni 1200 eurot või kuni viieaastase vangistusega. (Karistusseadustik, 2001)
2. septembril 2015. aastal käivitas MTA UO kriminaaluurimise, kui Tallinna

Vanasadama D-terminalis peeti kinni Rootsist Eestisse reisilaevaga „Romantika“ saabunud furgoonauto, millest leiti 42 kasti ehk 10800 karpi ehk 181,44 kilogrammi huuletubakat. Kaubavedaja ei olnud teadlik, mis kaubaga on tegemist – autojuhile oli antud korraldus, et kaubaaluseid ei tohi lahti võtta, sest sees on saunaekstraktid.

Kriminaalmenetlus kestis ajavahemikul 02.09.2015-26.10.2016. Kriminaalasjas 1-16-8448 uuritud huuletubaka äri oli äärmiselt hästi organiseeritud ja läbimõeldud, mis tõi rühmitusele veidi enam kui aastaga üle 2 miljoni euro kriminaaltulu. Riigiprokurör Evelin Ansip-Kukk sõnul määras kuritegelik rühmitus turul ise hinnad ja karistas neid, kes soovisid kaupu müüa soodsama hinnaga (Osula, 2016).

Kooderimise käigus luges autor tekst läbi ja tõi vahepeal välja olulisemad punktid, mille tulemusena moodustasid kategooriad ja koodid. Autor valis kategooriateks „Seotud isikud ja rollid“ ning „Logistika“. Esimeses kategoorias „Seotud isikud ja rollid“ autor kasutas 4 koodi, milleks olid: rühmituse juht (kood 1), juhi lähiringi kaasatud isikud (kood 2), suuremad vahendajad (kood 3) ja diilerid (kood 4).

Joonis 6. Huuletubaka salakaubaveo hierarhia (M. K., A. V., S. S., J. K., H. T., T. T., U. P., S. S., A. K., P. E. ja K. J. kriminaalasi karistusseadustiku § 255 lg 1, § 256 lg 1 ja § 376 lg 1 järgi, 2016; autori koostatud)

Hankeskeem oli korraldatud järgmisel viisil (vt joonis 6). Kuna grupi juhtfiguur oli endine kaitsepolitseiametnik, oli grupp teadlik ka menetlejate kontrollitaktika võimalustest ning käitlemisskeeme muudeti kohe, kui mõni saadetistest uurimise käigus kinni peeti.

Teiseks kategooriaks on „Logistika“, kus tuuakse välja rühmituse tarneskeeme. Kasutatud tarneahelaskeemid jaotati kolme suurde gruppi ja seejärel moodustati 3 koodi:

1. Kood 1. 15 vedu Rootsi Kuningriigist Eesti Vabariiki,
2. Kood 2. 8 vedu Rootsi Kuningriigist Läti Vabariiki ja Läti Vabariigist omakorda Eesti Vabariiki,
3. Kood 3. 24 vedu Läti Vabariigist Eesti Vabariiki.

Esimeses tarneahelaskeemis veo teostas Eesti transpordifirma ja ebaseadusliku kauba vastuvõtmiseks kasutati kolme erinevat laopinda Tallinnas (kood 1). Laopinnad renditi, kaubad anti grupi ninamehe korraldusel laos üle suuremale vahendajale, kes selle omakorda kas Cargobusiga edasi saatis ja/või andis üle edastamiseks väiksemale vahediilerile. Viimase lülina liikusid *snus*-tornide kastid vahediilerilt nn tänavadiileriteni ja seal edasi juba lõpptarbijateni. Esimese skeemi abil õnnestus rühmituse liikmetel smugeldada Eestisse 2500 kilogrammi huuletubakat.

Huuletubaka salakaubavedu oli tulus äri, kuna huuletubaka karbi tehase kokkuostuhind oli kaks eurot, ent Eestis müüdi lõpptarbijale hinnaga 4-5 eurot karp. Tänapäeva noorte jaoks huuletubakas asendab sigarette ja nõudlus on suur. Huuletubaka diilereid ei huvita klientide vanus, mistõttu tarvitavad seda juba koolilapsed (Krjukov, 2016). Seoses avastusega sadamas 2. septembril 2016 aastal hakkasid jõugu liikmed kasutama uut hankeskeemi huuletubaka toimetamiseks Eestisse, muuhulgas lülitati muudatusena kaupade transpordikanalisse sisse kauba tellimine Rootsist Läti

Teise skeemi kohaselt viimase piiriülese veo Läti Vabariigist Eesti Vabariiki teostasid grupile usaldusväärsed isikud kahe sõiduautoga, kus üks vedas ja teine oli nn saateauto (kood 2). Kaup toimetati rendipinnale Tartus ja jaotati laos kolme suurema vahendaja vahel. Viimased omakorda andsid kaubad üle vahediileritele, kust viimase lülina liikusid *snus*-tornide kastid tänavadiileritelt lõpptarbijateni või müüsid vahediilerid ise otse

lõpptarbijatele. Teist tarneahelaskeemi kasutades õnnestus rühmituse liikmetel Eestisse toimetada 5300 kilogrammi huuletubakat.

Viimase tarneahelaskeemi puhul veo teostas Läti transpordifirma Läti Vabariigist eesti Vabariiki ning ebaseadusliku kauba vastuvõtmiseks kasutati laopinda Tallinnas (kood 3). Laopind renditi, lisaks võeti rendile kaubik ja palgati nn laomees, kes *snus*'i erinevatel parkimisplatsidel suurematele vahendajatele üle andis. Vahendajad andsid *snus*'i üle omakorda väiksematele vahediilerile ja viimase lülina liikusid *snus*'i tornide kastid vahediilerilt nn tänavadiileriteni ja seal edasi juba lõpptarbijateni. Kolmandat skeemi kasutades toimetasid rühmituse liikmed huuletubakat Eestisse koguses 7800 kilogrammi.

Grupi juht Aare Vain mõisteti süüdi kuritegeliku ühenduse organiseerimises ning tubakatoode käitlemise korra rikkumises KarS § 376 lg 1 ja § 256 lg 1 järgi ning karistati KarS § 63 lg 1 alusel vangistusega viis aastat kuus kuud. Siim Silgu, Jaanus Kerem ja Helari Tamm mõisteti süüdi tubakatoode käitlemise korra rikkumises ning kuritegelikus ühenduses osalemises ning karistati vangistusega neli aastat. Ülejäänud rühmituse liikmeid mõisteti süüdi tubakatoode käitlemise korra rikkumises ning neile määrati rahaline karistus (M. K., A. V., S. S., J. K., H. T., T. T., U. P., S. S., A. K., P. E. ja K. J. kriminaalasi karistusseadustiku § 255 lg 1, § 256 lg 1 ja § 376 lg 1 järgi, 2016)

Tänu nikotiinipatjade turuletulekule ei ole erilist vajadust tuua suurtes kogustes huuletubakat riiki, nagu see oli enne. Nikotiinipatjade legaliseerimine tõi riigile lisaks aktsiisidest saadud tulule ka languse illegaalse turu aktiivsuses. Huuletubaka tarbimine on tänapäeval muutunud problemaatiliseks, sest kauba ostmiseks peavad isikul olema kindlad tutvused. Musta turu huuletubaka hind on kõrgem kui nikotiinipatjadel legaalsel turul, seega ei ole mõistlik illegaalset turgu rahastada. Eelkirjeldatud tarneahelaskeeme ei ole mõistlik kurjategijatel ka selle tõttu kasutada, kuna järelevalveametnikel on juba teada käitlemiskeemid ja mis taktikat tõkestamiseks kasutada.

Kokkuvõttes saab öelda, et tegemist on seni teadaoleva suurima kuritegeliku võrgustikuga, mis korraldas keelatud suitsuvaba tubakatoote levitamist ja müümist Eestis. See juhtum on loodetavasti hoiatavaks näidiseks teistele ebaseaduslikutele müüjatele, sest esimest korda ajaloos mõisteti keegi huuletubaka müümise eest vang. Skeemi oli

kaasatud tegelikkuses veel rohkem inimesi, kuid neid ei võetud otstarbekuse kaalutlustel vastutusele.

2.4. Intervjuude tulemused

Antud peatükis analüüsitakse ekspertide arvamusi nikotiinipatjade legaliseerimise mõju kohta Eestis. Selleks viidi läbi 5 intervjuud erinevate valdkondade spetsialistidega. Teema katmiseks valmistati ette suur spekter küsimusi alates nikotiinipatjade seaduslikest tarnetest, nende maksustamisest, huuletubaka illegaalse müügi tuvastamist ning lõpetades alaealiste tubakatarbimise järelevalvega. Kogutud andmed kodeeriti ja seejärel moodustati 6 kategooriat (vt tabel 3).

Intervjuuks valmistati ette 15 küsimust (vt lisa 1), mõnel juhul esitati ka täpsustavaid küsimusi. Intervjuu ideeks oli teada saada, millised muutused on toimunud illegaalse huuletubaka tarneahelas pärast huuletubaka alternatiivtoote legaliseerimist. Uue tubakatoode legaalse turule tuleku paremaks mõistmiseks otsustati koguda võimalikult palju andmeid erinevatest valdkondadest, millest järeldeb üldpilt.

Tabel 3. Intervjuu käigus moodustatud kategooriad ja koodid (autori koostatud)

Kategooriad	Koodid
Kategooria 1. Nikotiinipatjade ametlik müügile tulek	Kood 1. Töökohtade loomine Kood 2. Põrandaalune kaubitsemise väheneb Kood 3. Maksulaekumised Kood 4. Tubakatoote tarvitamine alaealise poolt
Kategooria 2. Huuletubaka populaarsus	Kood 1. Populaarne Kood 2. Ei ole populaarne
Kategooria 3. Tubakatoodete käitlemisega seotud rikkumised	Kood 1. Illegaalse turu müügikoguste vähenemine Kood 2. Tubakatoote ostmine alaealisele
Kategooria 4. Huuletubaka toimetamine ja turustus	Kood 1. Maantee kaudu Kood 2. Toimetamine postiga Kood 3. Müük sotsiaalmeedias

	Kood 4. Müük oma kanalites
Kategooria 5. Suitsuvabade tubakatoodete tuvastus- ja jälgimissüsteemi kasutusele võtmine 2024. aastal	Kood 1. Efektiivsuse suurenemine Kood 2. Ei oska kommenteerida
Kategooria 6. Nikotiinipatjade ja huuletubaka legaliseerimine	Kood 1. Riigieelarve suurenemine Kood 2. Illegaalse turu aktiivsuse vähenemine Kood 3. Fiskaalne eesmärk Kood 4. Toote kahjulikkus

Esimene kategooria on „Nikotiinipatjade ametlik müügile tulek“. Intervjueerivad rõhutasid legaliseerimise mõju (koodid 1, 2, 3 ja 4). Kõik vastajad väitsid, et selle toote legaliseerimine Eestis on oluline, muuhulgas loob see uusi töökohti, mis viib tööpuuduse määra vähenemiseni (kood 1). Samuti tuleb märkida, et mistahes varem keelatud toote legaliseerimine avaldab suur mõju ebaseaduslikule turule, kui legaalsel turul on toode mõistliku hinnaga (kood 2). Intervjueeritav 2 tõi välja, et nikotiinipatjade ostmiseks ei pea enam liituma kinnise Facebooki grupiga, kuhu keegi sõber peab sind kutsuma ja soovitama, seega ei ole mõtet näha vaeva ostukoha leidmisega kui täna on võimalik sama raha eest toode osta esimesest poest. Lisaks sellele MTA-l on nüüd lihtsam teostada järelevalvet ja riigile laekub ka maksuraha (kood 3). Kui toode on seadusega lubatud, on võimalik kehtestada ka nõudeid nii tootele kui ka toote käitlemisele. Teisalt nikotiinipatjade ametlik müügile tulek on suurendanud alaealiste seas selle toote vastu huvi (kood 4). See on järjekordne sõltuvust tekitav aine, mis on ohtlik nii laste kui ka täiskasvanute tervisele.

Teiseks kategooriaks on „Huuletubaka populaarsus“, eksperdid jagasid oma isiklikku kogemust seoses huuletubaka tarbimisega. Arvamused jagunesid kahte leeri – oli nii neid, kes leidsid, et huuletubakas on jätkuvalt populaarne tubakatoode (kood 1) ja samas leiti, et nikotiinipatjade legaalsele tubakaturule tulek on mänginud olulist rolli (kood 2). Huuletubakas on Eestis populaarne toode ja selle populaarsuse kasv ka jätkub (kood 1). Selle põhjuseks on suitsetajate sõnul ka tubaka ebaseaduslik lõhn ja tubaka hind, mis paneb neid teisi lahendusi otsima. Suitsetaja peab minema suitsetamiseks eraldatud kohta, st ta ei saa vabalt täna teha oma kontoris suitsu. Praegu on ka trend, et tööandjad pakuvad mitteduitsetajatele kõrgemat palka ja erinevaid soodustusi. Paljud hakkasid kasutama

mokatubakat, et saada nikotiinidoosi vabalt igal pool, ka koolitunnis, sõjaväes või tööl olles. Rootsi *snus*´i populaarsus on vähenenud tänu nikotiinipatjade legaliseerimisele (kood 2). Inimesed ei näe põhjust enam musta turgu rahastada, sest on lihtne minna ja poest osta väiksema summa eest alternatiivtoodet. Väga paljud huuletubaka tarbijatest on läinud nikotiinipatjade kasutamisele üle, kuna tarbijaid häiris tavalise huuletubaka lõhn, see määris ka sõrmi ja hambaid. Nikotiinipatjad on puhtam versioon huuletubakast.

Kolmandas kategoorias „Tubakatoodete käitlemisega seotud rikkumised“ toodi välja, et müügikogused on küll langenud (kood 1), kuid ilmnes uus trend - alaealistele müüakse nikotiinipatju tänaval (kood 2). Kuritegude mahud on kindlasti vähenenud peale alternatiivtoote legaliseerimist. Muidugi vähendab nikotiinipatjade legaliseerimine mingil määral musta turu käivet, kuid ei tohi unustada maailma üldist olukorda, nimelt koroonaviiruse kriisi. Ilmselt COVID-19 on mänginud ebaseadusliku käitlemise vähenemise juures oma rolli, sest reisipiirangute tõttu Eesti ja Rootsi vahel liikumine ei ole nii lihtne nagu see oli varem. Nüüdseks ajaks peavad salakaubavedajad veelgi leidlikumad olema. Üks vastajatest ütles, et *„Väiketegijad, kes käisid laevaga Rootsi oma kohvriga ning tõid Eestisse 2 kasti Odens´it ja paar nädalat müüsid siin on kindlasti ära kukkunud, sellest tulenevalt on tarbijaskond muutunud väiksemaks. Turg ei ole täna kokku kuivanud, huuletubakale loojalased inimesed loomulikult saavad täna toodet oma kanalites kätte, aga täna ei ole see nii laialdane. Turule on ka tulnud hästi palju tooteid, mis tegelikult katavad laias laastus võibolla ära, mis tegi varem snus.“* Seega saab öelda, et huuletubakaga seotud rikkumised on vähenenud (kood 1), kuid nikotiinipatjade seaduslik müük meelitab järjestab rohkem noori. On teada, et koolilapsed kasutavad täiskasvanud inimesi, et osta nikotiinipatju (kood 2). Lapsed käivad nikotiinipatjade poe ümbruses, jälgivad ostjaid ja paluvad tänava peal inimesi abistada neid alternatiivtoote ostmisel. Sel juhul karistatakse täiskasvanut isikut, kes nikotiinipatju ostis, võetakse ühendust vanematega ja lapsega viiakse läbi vestlused.

Neljandas kategoorias „Huuletubaka toimetamine ja turustus“ toodi välja peamised viisid, kuidas saab illegaalset huuletubakat Eestisse tuua ning kõige levinumat müügiviisi. Rootsi ei saa ametlikult müüa *snus*´i teise EL-i liikmesriiki, kuid sealsel siseturul seda osta saab ja pärast viia kaup nt Norra ning sealt tuua juba Eestisse teise nime all (kood 1). Hankeskeemi toimimist kirjeldab üks vastajatest järgnevalt: *„Kaup anti veokijuhile,*

vormistati transpordidokumendid muu kauba kohta ning seejärel, peale „kadumaminekut“ läks kaup mustale turule. Marsruut sõltub sellest, kus salakaubavedajal on nn „sisse söödud kanal“, st ära ostetud tolliametnik, piirkond on puutumatu varem toimumata kriminaalasjadest jne.“ MTA esindaja on välja toonud: „Otse Rootsist jõuab huuletubakas välja väikesel arvul tegutsejatest, edukad müüjad kasutavad suurt logistilist ahelat, et oma tegevust varjata.“ Järgmisena uuriti, kas on võimalik huuletubakat Eestisse postiga toimetada (kood 2). Sellel juhul jagunesid arvamused kaheks: praktiliselt teostamatu või täiesti reaalne. Erasektori esindaja on öelnud: „Huuletubakat on väga raske toimetada Eestisse postiga, kuna e-poodides ei ole isegi võimalust valida Eesti riiki. Kui õnnestub tellida, siis tuleb kullersaadetiste käitlejalt või MTA-lt kõne mis asjaga tegemist on ja tuleb selgitada pärast.“ Samas MTA esindaja väitis, et „2019. aastal kullerposti firma ise teavitasid MTA-t, et tuli kaup, mis oli pandud kilekotti ja visuaalselt kohe näha, et tegemist on snus'i tornidega. Täna on see ära vajunud, saatjad on ise teadlikud, et pole mõtete torne kilekotis saata, vaid panevad kasti ja niimoodi liiguvad kastid.“

Enamasti müüakse huuletubakat sotsiaalmeedia kaudu, sellistel platvormidel nagu Facebook, Snapchat, Instagram, Telegram (kood 3). Müük internetis on suhteliselt lihtne: müüja/diiler näitab mis kaup tal olemas on, ostja võtab ühendust diileriga, lepitakse kokku kohtumine, raha antakse ühele ja kaup teisele. MTA esindaja sõnul: „Illegaalsel mokatubaka turul on teatud suuremad maaletoojad, kes on MTA-le teada, kelle tegevusi jälgitakse ja keda üritatakse nügida seaduslike vahenditega – kas haldus- või süüteoimeetmega. On teada kontingent, kes ei reklaami oma müümist internetis, vaid kellel on välja kujunenud oma klientuur, mistõttu nad ei pea ennast üldse avalikult välja pakkuma (kood 4). Internetimüüjad on pigem kõige väiksemad algajad. Järelevalve on täna suunatud just nendele, kes suitsuvabu tubakatooteid maale toovad.“

Peale suurima Facebooki huuletubaka müügigrupi sulgemist muutsid müüjad *modus operandit*. St enam ei tee riskide hajutamiseks diilerid postitusi, vaid huviline paneb ise konkreetse ostusooviga müügikuulutuse üles ning diiler võtab seejärel huvilisega ühendust. Järelevalveametnike tööd see raskendab, kuna müüjad on teadlikud, et nende tegevust jälgitakse ning keerulisem on tuvastada müügi toimumise fakti. Musta turu peamised kliendid on alaealised sest legaalsel turul on neil raske soovitud toodet kätte

saada. Ebaseadusliku turu sissetulekuallikas on praegu peamiselt noored, ca 16-aastased, kes näivad täiskasvanuna ning kellelt tehingu käigus erinevalt poest dokumente ei küsita. Suurem osa ostjaid on mehed, naisi on vähe. On olemas ka need tarbijad kes soovivad tarbida Rootsi originaaltoodet ja neil on oma kindlad kohad, kust nad seda osta saavad.

Viienda kategooria „Suitsuvabade tubakatoodete tuvastus- ja jälgimissüsteemi kasutusele võtmine 2024. aastal“ all sai põhjalikku vastust anda vaid üks intervjuueeritav (kood 1), ülejäänud ei osanud kommenteerida (kood 2). MTA esindajad oli kuulnud tubaka tuvastamis- ja jälgimissüsteemist, mis hakkab töötama alates 2024. aastast. Süsteemi abil soovitatakse lihtsustada järelevalvet suitsuvabade tubakatoodete osas, aga kuidas see reaalses elus töötaks, ei oska keegi tänasel päeval kommenteerida. Üks vastajatest on leidnud, et *“Kindlasti aitab süsteem leida selle hetke, kus toimus diversioon legaalses ahelast illegaalsesse ahelasse ning selle abil rakendada järelevalve meetmeid just õiges kohas.”* See on pilootprojekt, selle aasta märtsis toimub MTA vajalikele inimestele koolitus ja antud süsteemile otsene juurdepääs.

Viimane kategooria on „Nikotiinipatjade ja huuletubaka legaliseerimine“. Intervjuueeritavate vastuste kohaselt moodustus 2 koodi: riigieelarve suurenemine (kood 1), illegaalse turu aktiivsuse vähenemine (kood 2). MTA esindajad leiavad, et *„Pärast nikotiinipatjade legaliseerimist ei ole täheldatud suuremate kriminaalrajade juurdetulekut. Kui varem iga kuu tehti läbiotsimisi ning iga kord konfiskeeriti 5 kuni 20 kilogrammi huuletubakat, siis 2020. aastal olid kogused 1 kuni 5 kilogrammi ehk kogused on neli korda väiksemaks jäänud. Sellest võib järeldada, et turule on tulnud juurde tegijaid, aga ka seda, et alternatiivse tubakatoote turule tulek võttis illegaalse tarbijaskonna ära endale.”* Tänu uute tubakatoodetele turule tulekule kogutakse ka rohkem makse (kood 1). Ametliku statistika järgi saab järeldada, et nikotiinipatjade ametlik müügile tulek on tõesti vähendanud huuletubaka musta turu aktiivsust (kood 2). Samuti nikotiinipatjade mugav ja lihtne kasutamine on tarbijana üle võtnud suitsetajaid.

Intervjuu eelviimane küsimus andis igale intervjuueeritavale võimaluse rääkida suitsuvaba tubakatooteturu üldisest olukorrast ja õiguslikust regulatsioonist. Kui küsiti klassikalise huuletubaka legaliseerimise kohta, näitas iga vastaja oma individuaalsust, mis seostus tema elukutsega. Intervjuueeritavata vastuste alusel moodustati 2 koodi: fiskaalne eesmärk (kood 3) ja toote kahjulikkus (kood 4). Majanduslikult oleks mõistlik legaliseerida

huuletubakaturg, kuna see võiks vähendada musta turgu, kuid tuleb ka uurida, mis hinnaga saavad diilerid kauba ja kas hinnavahe katab aktsiisitasu ära (kood 3). Kui poe hind on sama hinnaga illegaalsel turul, siis tõenäoliselt ei ole mõtet „seljakotimehel“ selle äri tegeleda. Inimene saab minna lihtsalt poodi ja osta sama hinnaga kaupa. Rootsis ei rakendata aktsiisimäära nikotiinipatjadele ega suitsuvabadele tubakatoodetele, seega hind on seal madalam kui Eestis. Hind kujuneb tootmiskulust ja vahendaja rahast. Kui Eestis legaliseeritaks huuletubakas, siis hinnavahe Rootsis oleks põhjus illegaalse turu tekkimiseks. Samuti tuleb arvestada sellega, et huuletubaka nikotiinisaldus on kõrgem kui nikotiinipatjadel – seega tervise vaatenurgast võib see täiendavalt osutada ohtlikuks (kood 4). Praegu on huuletubaka müügi keeld tekitanud paradoksi, kus ettevõtjad saavad tuua alternatiivse kauba Eestisse, aktsiisi ära maksta, maksumärgid peale panna ja legaalselt müüa, klassikalise huuletubaka käitlemine on aga keelatud, ehkki toodetel on sama kasutuseesmärk nii kasutamise viisi kui ka toote toime poolest.

Üldjoontes saab järeldada, et keelu tagajärjel on tubakaturg muutunud. Sätestatud keelud ja piirangud suitsuvabadele tubakatoodetele ei ole ennast 100% õigustanud. Lisaks seda, et nikotiinipadjad on küll legaalselt turul, aga tootele ei ole mitte mingeid nõudeid siiani kehtestatud, ei tootele endale ega pakendile. Kindlasti peaks tootele kehtestama nikotiinisalduse piirmäära ja nõude pakendile kanda koostis välja tuua toote koostis ja toote nikotiini sisaldus. Huuletubaka alternatiivtoote legaliseerimine on toonud kaasa nii kasu kui ka kahju. Tarbijaskond kasvab, sellest tulenevalt suurenevad maksulaekumised riigieelarvesse. Suurem osa illegaalse turu klientidest on üle läinud nikotiinipatjade tarbimisele, sellele viitab ebaseaduslike müügikoguste vähenemine. Klassikaline *snus* kindlasti jääb illegaalsel turul ringlema, aga ei ole usutav, et see muutub kriitiliseks. Kui varimajandus moodustab 10% rahvamajandusest, siis see on normaalne osa elust. Ükski legaliseerimine ei saa musta turgu lõplikult välja tõrjuda, kui ei hakata just tooteid tasuta pakkuma, mis on tegelikkuses muidugi võimatu. Salaturgu toidab alaealistele müük, seega tuleb koolis hakata teavitustööle rõhku panema, mis asi on ebaseaduslik kauplemine ja miks see halb on. Mida rohkem tehakse tööd sellel kallal, et illegaalse turu osakaal miinimumini viia, seda parem on see nii kodanikele kui ka riigile.

2.5. Järeldused ja soovitused

Tänane turg seisab silmitsi täiesti uute väljakutsetega. Kaasaegsus on kaubaturu ümber kujundanud ja seetõttu peavad õigusaktid sellega õigeaegselt kaasas käima. Maailm on muutunud mitmekesiseks ja selles väljavaateid on sama palju kui probleeme. Kõigi uuendustega seoses uuritakse mingil põhjusel tubakaturu muutusi sigaretituru kaudu. 2019. aasta suvel tuli Eestisse ametlikku müüki huuletubaka alternatiivtoode – nikotiinipadjad (Tubakaseadus, 2005a). Nikotiinipadjad on olnud Eesti legaalsel turul lühikest aega, mistõttu ei ole veel eraldi uuritud, kas ja kuidas nende legaliseerimine illegaalse huuletubaka turgu ja tarneahelaid on mõjutanud. Lõputöö järelduste tegemiseks kasutab autor teooriat, vaatluse tulemust, MTA andmeid, ekspertide hinnanguid ning dokumendianalüüsi raames koostatud tarneahelaskeeme.

Lõputöös oli püstitatud uurimisprobleem, kas alternatiivsete tubakatoodete legaalne turuletulek on mõjutanud ja muutnud illegaalse turu aktiivsust ja tarneahelaid. Uurimisprobleemile vastates tuuakse välja, et nikotiinipadjade lihtne kättesaadavus ja hind on mänginud tähtsat rolli illegaalse turu müügikoguste vähenemises ja huuletubaka toimetamises. Nii käesoleva töö lk 19 teoreetilisest osast kui ka intervjuudest selgus, et keelatud kaupade legaliseerimine seadusliku turu loomise kaudu on eelistatum kui täielik keelamine, sest legaalsed tarned võivad turukonkurentsi kaudu illegaalsed turud välja tõrjuda. Nikotiinipadjade legaliseerimine oli oluline Eesti tubakaturu jaoks. Mis tahes varem keelatud toote legaliseerimine avaldab suurt mõju ebaseaduslikule turule, kui legaalsel turul on toode kättesaadav mõistliku hinnaga. Illegaalsel turul karbi hind on keskmiselt 5 eurot, samas jaeketist saab nikotiinipadjade karbi osta alates 3 eurost. Turuseadus sätestab, et nõudlus loob pakkumise. Kuna nõudlus sõltub hinnast, ei ole tarbija eriti huvitatud musta turu rahastamisest, mis omakorda viib huuletubaka müügikoguste languseni.

Lõputöös püstitati esimeseks uurimisküsimuseks, kas ja millised muutused on toimunud illegaalsete tubakatoodete turul osalejate hulgas. Vastates esimesele uurimisküsimusele tuuakse välja, et Facebookis asuvates huuletubaka müügi gruppides on musta turu püsiklientide arv märgatavalt vähenenud. Perioodil 06.02.2021-06.04.2021 seni suurimas kommuunis „MOKATUBAKAS.FB/Snus EST“ liikmete arv oli 1500. 2018. aasta

tipphetkel moodustas jälgijate arv umbes 6700 liiget (käesolev töö, lk 25). Klassikalise huuletubaka ost on muutunud eriti keeruliseks, kuna õige inimeseni jõudmine nõuab sidemeid ja tutvusi. Seega selgub, et ebaseaduslik huuletubaka turg saab oma tooteid reklaamida ainult kitsas ringis, kuhu on üsna keeruline pääseda. Kui toode ei ole kättesaadav enamikule, siis nõudlus langeb.

Teiseks uurimisküsimuseks oli, kas ja millises suunas on muutunud illegaalsete tubakatoodete müügikogused. Vastates teisele küsimusele võib välja tuua, et vaatluse perioodi jooksul olid liikmed grupis teinud 11 postitust. Kaks aastat tagasi samal perioodil analüüsiti illegaalse huuletubaka turgu, millest selgus, et varem postitusi oli rohkem, nimelt 300 postitust (käesolev töö, lk 12). Sellest järeldub, et pakkumine on vähenenud peaaegu 30 korda. Peale nikotiinipatjade legaliseerimist hakkas rikkumiste arv järjest langema ehk aastatel 2019 ja 2020 vähenes konfiskeeritud kogus 4,4% ja 52, 2% võrra (tabel 2).

Kolmandaks uurimisküsimuseks oli, kas ja millised muutused on toimunud illegaalsete tubakatoodete transpordikanalites. Vastates kolmandale küsimusele saab välja tuua, et *snus*'i toimetamise kõige populaarsem transpordikanal oli post (joonis 5). Rootsi stiilis huuletubakas näib olevat EL-i turul e-poodides ja seda saab ilma probleemideta osta EL-i liikmesriigis. Eelkirjeldatu on tihedalt seotud sellega, et huuletubaka toimetamine postiga on töötav skeem (käesolev töö, lk 14). Keelatud huuletubakat saab Eestisse postiga toimetada, ent saadetise kontrollimine on väga tõenäoline ja ei ole rikkujatele kindla tarneahelana sobiv pikemas perspektiivis. Kuna postis on olnud siamaani juhtumeid, saab järeldada, et nõudlus on tänaseni jäänud.

Analüüsitavast kriminaalasjast 1-16-8448 selgus, et keelatud kaup jõudis Eestisse erinevate skeemide abil: Rootsi Kuningriigist Eesti Vabariiki, Rootsi Kuningriigist Läti Vabariiki ja Läti Vabariigist omakorda Eesti Vabariiki. Rootsis kehtiva *snus*'i müümise keeld on suunatud ainult EL-i turule, seega on Rootsil võimalus müüa kaupa kolmandatesse riikidesse. Kolmandas riigis saab vormistada ekspordideklaratsiooni teistesse riikidesse ja kaubaks määrata „muu kaup“. Sihtkoha riigis ei vormistata impordideklaratsiooni, vaid tehakse fiktiivne import. Sealt edasi tulevad huuletubaka kastid rekkaga sihtkohta ning toimub illegaalne hulgimüük. (käesolev töö, lk 15) Eelnimetatud skeem saab ka tänasel päeval töötada, kuid sel juhul kulu ilmselt ületaks

tulu. Eesti tarbijaturg on teiste EL-i riikidega võrreldes üsna väike, nii et salakaubavedu seni teadaolevaid skeeme kasutades poleks kasumlik.

Järgnevalt esitab lõputöö autor teooria, vaatluse tulemuse, MTA andmete, ekspertide intervjuude analüüsi ning dokumendianalüüsist 3 ettepanekut.

Esimene ettepanek on hakata koolis teavitustööle rõhku panema, mis asi on ebaseaduslik kauplemine ja miks see halb on. Tulemuste kohaselt selgus, et huuletubaka salaturgu toidab alaealistele müük. Ebaseaduslik turg on oluline, kuna see otseselt mõjutab ühiskonna moraalseid väärtusi (käesolev töö, lk 10). Illegaalse turu eiramine muudab legaalse turu mõistmise keeruliseks. Eelnevast järeldub, et noorema põlvkonna väärtused võivad tulevikus muutuda ja sellele on vaja reaalselt rohkem aega pühendada.

Teine ettepanek on suurendada operatiivkoostööd erinevate riikide vahel. Kasutusele võetud tubakatoodete tuvastamis- ja jälgimissüsteem hakkab töötama suitsuvabade tubakatoodete osas 2024. aasta maist, mille eesmärk on jälgida tubakatoodete liikumist kogu tarneahelas ja edastada andmeid ülemaailmsesse andmebaasi teabevahetuseks (käesolev töö, lk 13), seega praegu ei võimalda kiiret teabevahetust. Uurimisasutuste rahvusvaheline koostöö on salakauba avastamise edu võti. Otsene koostöö riikide üksuste vahel viib kiire tegutsemiseni.

Kolmas ettepanek on uurida nikotiinipatjade hindasid Rootsi turul. Rootsis ei rakendata aktsiisimäära nikotiinipatjadele, mistõttu toote lõpphind on madalam. Nikotiinipatjade legaliseerimine võib põhjustada musta turu tekkimist, sest kuritegijad saavad teeselda seaduslikke tarnijaid ja seega saada rohkem tulu, kuna nad ei maksa makse (käesolev töö, lk 19). Tegemist on populaarsust kasvav tootega ja pikas perspektiivis klassikalised suitsetatavad tubakatooted jäävad üldse pigem eilsesse päeva andes teed alternatiividele, seega teemat tuleks jälgida ametkondadel edaspidi.

KOKKUVÕTE

Eesti legaalsele tubakaturule on tulnud huuletubaka alternatiiv – nikotiinipadjad ehk tubakavaba huuletubakas. Nikotiinipadjad on Eesti legaalsel turul olnud vähest aega ja seega polnud piisavalt uuritud, kuidas nende legaliseerimine illegaalse huuletubaka tarneahelat on mõjutanud. Antud lõputöös püstitati uurimisprobleemina küsimus, millised muutused on toimunud illegaalse huuletubaka tarneahelas pärast huuletubaka alternatiivtoote legaliseerimist. Püstitatud uurimisprobleemist lähtuvalt oli lõputöö eesmärgiks välja selgitada muutused huuletubaka illegaalsel turul peale nikotiinipatjade legaliseerimist Eestis.

Esimese uurimisülesande raames analüüsiti teoreetiliste allikate põhjal huuletubaka legaalsel ja illegaalsel turul, nende tarneahelat ja legaliseerimise mõju. Illegaalsel turul on legaalse turuga sarnane see, et nad tekivad siis, kui pakutavate kaupade järele on nõudlust, nõudluse poolel aga eelistab tarbija turgu, kus hinnad on kõige madalamad. Pakkumise poolel sõltuvad ebaseaduslikud turud nende eeldatavast tasuvusest tarnija jaoks, samuti osaliste rahalisest ja organisatsioonilisest võimest kaupade levitamiseks ning võimekusest õiguskaitsest mööda hiilida.

Teise uurimisülesande raames analüüsiti illegaalse huuletubaka turu müügikoguseid ja MTA statistika põhjal huuletubaka käitlemisel avastatud rikkumisi aastatel 2017-2020. Pärast kahte kuud passiivset jälgimist võib väita, et Facebookis asuvates huuletubaka müügigruppides on musta turu püsiklientide arv märgatavalt vähenenud. Perioodil 06.02.2021-06.04.2021 olid liikmed grupis teinud 11 postitust. Kaks aastat tagasi samal perioodil analüüsiti illegaalse huuletubaka turgu, millest selgus, et varem postitusi oli rohkem, nimelt 300 postitust. Sellest järeldub, et pakkumine on vähenenud peaaegu 30 korda. Peale nikotiinipatjade legaliseerimist hakkas rikkumiste arv järjest langema ehk aastatel 2019 ja 2020 vähenes konfiskeeritud kogus 4,4% ja 52, 2% võrra. Sellest võib järeldada, et nikotiinipatjade legaliseerimine seadusliku turu loomise kaudu oli efektiivne valik, sest legaalsed tarded said turukonkurentsi kaudu illegaalsel turul märkimisväärselt vähendada.

Kolmanda uurimisülesande raames analüüsiti ekspertide arvamusi illegaalse huuletubaka turul toimunud muutuste kohta peale nikotiinipatjade legaliseerimist. Tarbijaskond kasvab, sellest tulenevalt suurenevad maksulaekumised riigieelarvesse. Suurem osa illegaalse turu klientidest on läinud üle nikotiinipatjade tarbimisele. Klassikaline *snus* kindlasti jääb illegaalsel turul käideldavaks kaubaks, aga ei ole usutav, et nende käitlemine muutub taas suuremahuliseks. Kui varimajandus moodustab 10% rahvamajanduse kogutoodangust, siis see on normaalne osa elust. Salaturgu toidab alaealistele müük, seega tuleb koolides tehtavatel teavituskampaaniatel rõhku panna sellele, mis asi on ebaseaduslik kauplemine ja miks see halb on.

Neljanda uurimisülesande raames analüüsiti suurimaid huuletubaka tarneahelaskeeme. Kirjeldatud skeemid saavad ka tänasel päeval töötada, kuid sel juhul kulu ilmselt ületaks tulu. Eesti tarbijaturg on teiste EL-i riikidega võrreldes üsna väike, nii et salakaubavedu seni teadaolevaid skeeme kasutades poleks kasumlik. Samuti need tarneahelaskeeme ei ole mõistlik kurjategijatel ka selle tõttu kasutada, kuna järelevalveametnikel on juba teada käitlemiskeemid ja mis taktikat tõkestamiseks kasutada.

Nikotiinipatjade lihtne kättesaadavus ja hind on mänginud tähtsat rolli illegaalse turu müügikoguste vähenemises ja huuletubaka toimetamises. Nikotiinipatjade legaliseerimine oli oluline Eesti tubakaturu jaoks. Mis tahes varem keelatud toote legaliseerimine avaldab suurt mõju ebaseaduslikule turule, kui legaalsel turul on toode kättesaadav mõistliku hinnaga. Illegaalsel turul karbi hind on keskmiselt 5 eurot, samas jaeketist saab nikotiinipatjade karbi osta alates 3 eurost. Turuseadus sätestab, et nõudlus loob pakkumise. Kuna nõudlus sõltub hinnast, ei ole tarbija eriti huvitatud musta turu rahastamisest, mis omakorda viib huuletubaka müügikoguste languseni.

Kuna antud teema uurimine on asjakohane ka EL-i poliitilisest vaatenurgast, on vajalik edaspidi uurida nikotiinipatjade fenomeni ja selle õiguslikke aluseid EL-turul. Nikotiinipatjad on sarnased kasutusosalalt huuletubakale, seega sätestatud keelud ja piirangud suitsuvabadele tubakatoodetele on küsitavad. Rootsis ei rakendata aktsiisimäära nikotiinipatjadele, mistõttu toote lõpphind on madalam. Edaspidi tuleks uurida, kas hinnavahe katab aktsiisitasu, sest hinnavahe oleks põhjuseks, miks tekib illegaalne turg.

SUMMARY

The thesis aimed to find out the main participants and mechanisms of the illegal snus market after the legalization of nicotine pouches in Estonia. According to the research tasks, the purpose of this paper is achieved.

The first task of the research was to analyze the legal and illegal markets of snus, their supply chain, and the impact of legalization based on theoretical sources. The main similarity between the two markets is that they only arise when there are supply and demand for undelivered goods.

The second task of the research was to analyze the sales volumes of the illegal snus market and based on Estonian Tax and Customs Board statistics illegal snus detected violations in 2017-2020. It can be concluded that the legalization of nicotine pouches through the creation of a legal market was an effective policy option, as legal supplies had significantly reduced illegal markets through market competition.

The third task of the research was to analyze the opinion of experts on changes in the illegal snus market after the legalization of nicotine pouches. Most of the clients in the illegal market have given up on nicotine pouches, which indicates a decrease in illegal sales. Classic snus will remain on the illegal market, but it is unlikely to become critical. If the shadow economy makes up 10% of the country's economy, then this is a normal part of life.

The fourth research of the research was to analyze the largest snus supply chain schemes. The described schemes can still work today, but in this case the cost would probably exceed the income. Estonian consumer market is quite small compared to other EU countries, so smuggling using previously known schemes would not be profitable.

As the study of this topic is relevant from the EU political point of view, it is necessary to further study the phenomenon of nicotine pouches and their legal bases in the EU market. Nicotine pouches are similar in use to snus, so the ban on smokeless tobacco products is questionable.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Abbot, K.W., Keohane, R.O., Moravcsik, A., Slaughter, A.M. & Snidal D., 2000. The Concept of Legalization. *International Organization*, 54(3), pp. 401-419.

Adamberg, A., 2018. *Alternatiivsete tubakatoodete aktsiisi mõju tubakaturule. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Allen, E., 2012. The Illicit Trade in Tobacco Products and How to Tackle it. *World Customs Journal*, 6(2), pp. 121-130.

Balwicki, L., Stoklosa, M., Balwicka-Szczyrba, M. & Drope, J., 2020. Legal Steps to Secure the Tobacco Supply Chain: A Case Study of Poland. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(6), pp. 1-5.

Baxter, P. & Jack, S., 2008. Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers. *The Qualitative Report*, 13(4), pp. 544-559.

Beckert, J. & Wehinger, F., 2011. In the Shadow: Illegal Markets and Economic Sociology. *MPlfG Discussion Paper*, 11/9, pp. 1-19.

Belkin, M., 2019. Tubakavaba snusi võidukäik Eestis: poodides kaup otsas, riik teenib maksudest sadu tuhandeid. *Rahageenius*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://raha.geenius.ee/rubriik/uudis/tubakavaba-snusi-voidukaik-eestis-poodides-kaup-otsas-riik-teenib-maksudest-sadu-tuhandeid/> [Kasutatud 20.11.2020].

Bishop, E., East N., Bozhilova, S., Santopietro, S., Smart D., Taylor, M., Meredith, S., Baxter, A., Breheny, D., Thorne, D. & Gaca M., 2020. An approach for the extract generation and toxicological assessment of tobacco-free 'modern' oral nicotine pouches. *Food and Chemical Toxicology*, 145(2020), pp. 1-8.

Black Market Watch, 2015. *Illicit Trade: Undermining development*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2016/08/illicittradeunderminingdevelopment-1.pdf> [Kasutatud 20.11.2020].

Bowen, G.A., 2009. Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), pp. 27-40.

Cambridge Dictionary, 2020a. *Profit*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/profit> [Kasutatud 20.12.2020].

Cambridge Dictionary, 2020b. *Legalization*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/legalization> [Kasutatud 20.12.2020].

Cho, S.Y., Dreher, A. & Neumayer E., 2013. Does Legalized Prostitution Increase Human Trafficking? *World Development*, 41(1), pp.67-82.

Council Directive 92/41/EEC, 1992.

Crowe, S., Creswell, K., Robertson, A., Huby, G., Avery, A. & Sheikh, A., 2011. The case study approach. *BMC Medical Research Methodology*, 11(100), pp. 1-9.

England, L., Kostygina, G. & Ling, P., 2016. New Product Marketing Blurs the Line Between Nicotine Replacement Therapy and Smokeless Tobacco Products. *American Journal of Public Health*, 106(7), pp. 1219-1222.

Euroopa Komisjon, 2010. *KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE Rootsi Kuningriigi võetud selliste meetmete rakendamise kohta, mida on vaja tagamaks, et suukaudseks kasutamiseks mõeldud tubakat ei viidaks turule teistes liikmesriikides*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010DC0399&from=GA> [Kasutatud 02.02.2021].

Euroopa Liidu Teataja, 1992. *Euroopa Liidu leping*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A11992M%2FTXT> [Kasutatud 26.01.2020].

Euroopa Liidu Teataja, 2020. *Euroopa Liidu lepingu konsolideeritud versioon*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX%3A02016M%2FTXT-20200301> [Kasutatud 27.01.2020].

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiiv 2014/40/EL, 2014.

European Commission, 2014. *Study on the measuring and reducing of administrative costs for economic operators and tax authorities and obtaining in parallel a higher level of compliance and security in imposing excise duties on tobacco products.*

[Võrgumaterjal]

Leitav:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/docs/body/ramboll-tobacco-study.pdf [Kasutatud 01.02.2020].

European Smoking Tobacco Association, 2017. *Track & Trace.* [Võrgumaterjal] Leitav:

<https://www.esta.be/track-and-trace/> [Kasutatud 01.02.2021].

Hsiang, S. & Sekar N., 2016. Does Legalization Reduce Black Market Activity? Evidence from a Global Ivory Experiment and Elephant Poaching Data. *NBER Working Paper*, No. 22314, pp. 1-49.

Hyde, K.F., 2000. Recognising deductive processes in qualitative research. *Qualitative Market research*, 3(2), pp. 82-90.

Joossens, L. & Raw, M., 2008. Progress in combating cigarette smuggling: controlling the supply chain. *Tobacco Control*, 17(6), pp. 399-405.

Karistusseedustik (2001) RT I, 03.02.2020, 16.

Krjukov, A., 2016. Fotod: huuletubakaga kaubitsenud jõuk teenis tulu ligi kaks miljonit eurot. *ERR*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/559238/fotod-huuletubakaga-kaubitsenud-jouk-teenis-tulu-ligi-kaks-miljonit-eurot> [Kasutatud 11.02.2021].

Leht, K., 2011. Keelatud mokatubakas kogub populaarsust. *Maaleht*, [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://maaleht.delfi.ee/artikkel/45885517/keelatud-mokatubakas-kogub-populaarsust> [Kasutatud 01.04.2021].

Leon, M.E., Lugo, A., Boffetta, P., Gilmore, A., Ross, H., Schüz, J., La Vecchia, C. & Gallus, S., 2016. Smokeless tobacco use in Sweden and other 17 European countries. *The European Journal of Public Health*, 26(5), pp. 817-821.

Lidgard, H.H., 1997. *Swedish snus confronts Basic EU principles*. In G. Melander (Ed.). Lund: Lund Universitets Publikationer.

M. K., A. V., S. S., J. K., H. T., T. T., U. P., S. S., A. K., P. E. ja K. J. *kriminaalasi karistusseadustiku § 255 lg 1, § 256 lg 1 ja § 376 lg 1 järgi* (2016) 1-16-8448.

Maksu- ja Tolliamet, 2020. *Mida peab teadma ümbrikupalka vastu võttes*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/eraklient/tulu-deklareerimine/mida-peab-teadma-umbrikupalka-vastu-vottes> [Kasutatud 21.12.2020].

Merriman, D., 2013. *Economics of Tobacco Toolkit, Tool 7: Understand, Measure, and Combat Tobacco Smuggling*. Washington D.C.: World Bank Group.

Ministry of Social Affairs and Health Finland, 2010. *Unofficial English Translation 43 of No 693/1976 Tobacco Act. 2010*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.tobaccocontrollaws.org/files/live/Finland/Finland%20-%20Tobacco%20Act.pdf> [Kasutatud 02.02.2020].

Mogalakwe, M., 2006. The Use of Documentary Research Methods in Social Research. *African Sociological Review*, 10(1), pp. 221-230.

Neale, P., Thapa, S. & Boyce, C., 2006. *PREPARING A CASE STUDY: A Guide for Designing and Conducting a Case Study for Evaluation Input*. Watertown, MA: Pathfinder International.

Norwegian Institute of Public Health, 2014. *Health risks of Scandinavian snus consumption - English summary*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2014/health-risks-of-scandinavian-snus-consumption-english-summary-pdf.pdf> [Kasutatud 19.01.2021].

Norwegian Institute of Public Health, 2017. *Evaluation of harm reduction as a strategic element in tobacco work*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.althingi.is/alttext/erindi/148/148-839.pdf> [Kasutatud 13.11.2020].

O'Connor, R. J., 2012. Non-cigarette tobacco products: what have we learnt and where are we headed? *Tobacco Control*, 21(2), pp 181-190.

Osula, P., 2016. Illegaalsed huuletubakaäri juhtinud grupp läheb vangi. *Eesti Päevaleht*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://epl.delfi.ee/artikkel/76058235/illegaalsed-huuletubakaari-juhtinud-grupp-laheb-vangi> [Kasutatud 11.02.2021].

Palinkas L.A., Horwitz, S.M, Green, C.A., Wisdom, J.P., Duan, N. & Hoagwood K., 2015. Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Adm Policy Ment Health*, 42(5), pp. 533-544.

Peeters, S. & Gilmore, A.B., 2013a. How online sales and promotion of snus contravenes current European Union legislation. *Tobacco Control*, 22(4), pp. 266-273.

Peeters, S. & Gilmore, A.B., 2013b. Transnational Tobacco Company Interests in Smokeless Tobacco in Europe: Analysis of Internal Industry Documents and Contemporary Industry Materials. *PLOS Medicine*, 10(9), pp. 1-13.

Rahandusministeerium, 2020a. 2019. aasta maksutulu kasvas aasta varasemaga võrreldes 7,7 protsenti. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/uudised/2019-aasta-maksutulu-kasvas-aasta-varasemaga-vorreldes-77-protsenti> [Kasutatud 30.10.2020].

Rahandusministeerium, 2020b. Alternatiivsete tubakatoodete aktsiisiga maksustamise analüüs. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/rm-alternatiivsete-tubakatoodete-analuus-2020.pdf> [Kasutatud 03.01.2021].

Reek, P., 2019. *Suitsuvabade tubakatoodete käitlemise ebaseaduslikkus ja sellega seonduv probleemistik. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Reklaamiseadus (2008) RT I, 12.12.2018, 61.

Ribisl, K.M., Hatsukami, D.K., Huang, J., Williams, R.S. & Donny, E.C., 2019. Strategies to Reduce Illicit Trade of Regular Nicotine Tobacco Products After Introduction of a Low-Nicotine Tobacco Product Standard. *American journal of public health*, 109(7), pp. 1007-1014.

Rolles, S. & Murkin, G., 2016. *How to regulate cannabis: A Practical Guide*. Second Edition. Bristol: Transform Drug Policy Foundation.

Ross, H., Husain, M.J., Kostova, D., Xu, X., Edwards, S.M., Chaloupka, F.J. & Ahluwalia, I.B., 2015. Approaches for Controlling Illicit Tobacco Trade – Nine countries and the European Union. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep*, 64(20), pp. 542-561.

Rudi, H., 2020. Kooliõpilaste seas on moodi läinud mokatubakas. *ERR*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/1027552/kooliopilaste-seas-on-moodi-lainud-mokatubakas> [Kasutatud 18.11.2020].

Rudissaar, S., 2013. *Illegaalne sigaretikaubandus Eestis*. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Ruggiero, V., South, N. & Taylor, T., 1998. *The New European Criminalology: Crime and Social Order in Europe*. 1st Edition. Abingdon: Routledge.

Rutqvist, L.E., Curvall, M., Hassler, T., Ringberger, T. & Wahlberg, I., 2011. Swedish snus and the GothiaTek[®] standard. *Harm Reduction Journal*, 8(11), pp. 2-9.

Rüütli, G., 2020. *Tubakatoodete jälgimis- ja tuvastamissüsteemi oodatavad mõjud Eestis*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Salcedo-Albarán, E. & Santos D., 2017. Firearms Trafficking: Mexico-United States Border. *VORTEX Working Papers*, No. 30, pp. 1-17.

Schoonenboom, J. & Johnson R.B., 2017. How to Construct a Mixed Methods Research Design. *Kölner Zeitschrift für Soziologie Und Sozialpsychologie*, 69(2), pp. 107-131.

Song, S., 2019. *Effects of Regulation Intensity on Marijuana Black Market After Legalization*. Master's thesis. Portland: Portland State University.

Sou, G. & Preece, R., 2013 Reducing the illicit trade in tobacco products in the ASEAN Region: a review of the Protocol to Eliminate Illicit Trade in Tobacco Products. *World Customs Journal*, 7(2), pp. 65-92.

Swedish Match, 2018. *Making strides toward our vision*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.swedishmatch.com/globalassets/reports/annual-reports/2018_swedishmatchannualreport_en.pdf [Kasutatud 26.01.2021].

Tervise Arengu Instituut, 2018. Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring 2018. [Võrgumaterjal] Leitav: https://intra.tai.ee/images/prints/documents/155471416749_TKU2018_kogumik_28mar_2019_1.pdf [Kasutatud 03.01.2021].

Tobacco Tactics, 2020. *Snus: EU Ban on Snus Sales*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://tobaccotactics.org/wiki/snus-eu-ban-on-snus-sales/> [Kasutatud 26.01.2021].

Tubakaseadus (2005a) RT I, 19.05.2020, 13.

Tubakaseadus (2005b) RT I, 12.07.2014, 142.

Tuul, M., 2018. Facebook sulges Eesti suurima snus'i-sõprade grupi. *Pealinn*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.pealinn.ee/newset/facebook-sulges-eesti-suurima-snusi-soprade-grupi-n229820> [Kasutatud 12.03.2021].

Walters, C.D.J., 2009. *Supply chain management: An introduction to logistics*. 2nd Edition. New York: Palgrave Macmillan.

Williams, J., Pacula, R.L. & Smart R., 2019. De Facto or De Jure? Ethnic Differences in Quit Responses to legal Protections of Medical Marijuana Dispensaries. *IZA Discussion Paper*, 12114, pp. 2-35.

World Health Organization, 2003. WHO Framework Convention on Tobacco Control. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42811/9241591013.pdf;jsessionid=933A> [Kasutatud 20.11.2020].

Мамбетжанов, К.К., 2017. Теоретические основы методов измерения и функционирования теневой экономики. *Илмий электрон журналы*, 5(2017), стр. 1-13.

Маркосян, Г.А., 2008. Объективная обусловленность формирования неформального сектора экономика. Экономический вестник Ростовского государственного университета, 4(3), стр. 28-31.

Тимченко, В.А., 2007. Особенности функционирования теневой экономики. *Проблемы экономики в юридической практике*, 2(2007), стр. 64-67.

Lisa 1. Ekspertintervjuude küsimused

1. Mis on Teie ametikoht Maksu- ja Tolliametis?
2. Mis on Teie igapäevased tööülesanded?
3. Kas peate oluliseks nikotiinipatjade legaliseerimist? Palun põhjendage oma seisukohta.
4. Kas *snus* on Eestis populaarne? Kui jah, siis miks?
5. Kas *snus* on jäänud Eestis sama populaarseks kui enne nikotiinipatjade legaliseerimist?
6. Kas huuletubakaga seotud kuriteod jäid samaks pärast alternatiiv toote legaliseerimist?
7. Kuidas illegaalne huuletubakas jõudis Eestisse enne nikotiinipatjade ametliku müügile tulekut?
8. Kuidas praegu jõuab *snus* Eestisse?
9. Kuidas toimib illegaalse huuletubaka müük?
10. Kes on peamised ostjad mustal turul?
11. Kas suitsuvabade tubakatoodete tuvastus- ja jälgimissüsteemi kasutusele võtmine 2024. aastal lihtsustab Teie tööd illegaalsete suitsuvabade tubakatoodete avastamisel?
12. Euroopa Komisjon kehtestas 2010. aastal Rootsile huuletubaka ekspordikeelu, kuid *snus* näib olevat EL-is interneti kaudu saadaval. Huuletubaka keelustamise teooria testimiseks praktikas viidi läbi uuring, mille käigus tehti üheksa testostu kümne EL-i liikmesriigi valimis. Uuringus selgus, huuletubakat saab ilma probleemideta osta kõigis kümnes EL-i liimesriigis, kui sooritati testostu. Mis Te arvate, kas on võimalik *snus*'i Eestisse toimetada?
13. Mis Te arvate, kas nikotiinipatjade ametliku müügile tulek on vähendanud illegaalse turu tegevust?
14. Kas Teie arvates on Eestis vaja huuletubaka legaliseerimist? Kas see toob riigile kasu? Kas see vähendab uurijate ja tolliametnikkude töökoormust või annab võimaluse tegutseda olulisemate asjadega?
15. Kas Teil on midagi sellele probleemile lisada?